

משרד
הENVIRONMENT

בסיוע

מערכות שיעור, דפי עבודה והצעות להעשרה והפעולות
בנושאי זכויות בעלי-חיים במסגרת תוכנית הלימודים
לחוברת זו מצורף תקליטור הכולל סרטונים, מציגות, מערכות שיעור, דפי עבודה ועוד...

טeachKind

הקדמה למורה //

ערכת "פעולה חייה" שלפניך נועדה לאפשר לך לשלב במסגרת תוכנית הלימודים השוטפת ובמקצועות הלימוד השונים תכנים של זכויות בעלי-חיים: מידע להעשרה ולהרחבת על יכלותיהם וחושםם של בעלי-חיים בשיעורי ביולוגיה, ניתוח יצוג בעלי-חיים בספרות, דין אודות יחס ההלכה היהודית לבעלי-חיים בשיעורי תנ"ר, ועוד...

אנו מקיימים שמערכי השיעור וההצעות שבחוברת ובתקליטור יהיו לך עוזר, וכן שיחו השראה לשילוב תכנים העשרא בנוסח זכויות בעלי-חיים גם במסגרות ובשיעורים אחרים. כך למשל, ניתן להציג לתלמידים לבחורו "מושא איש" לעובודה תחומיים הקשורים לזכויות בעלי-חיים שאינם שוכנים בחוברת; להקדים שיעורי צייר לנושא הקשור לניצול בעלי-חיים, או אפילו לפרויקט כיתתי של צייר על קיר בית-ספר; שיעורי קולנוע - לתיעוד ולעיבוד סרטונים על פגיעה בעבלי-חיים; ועוד. גם שיעורי חברה, כמובן, מהווים הזדמנות טובה להעלות לדין את היחס הרצוי כלפי בעלי-חיים - לעומת היחס לו הם זוכים בפועל ביום.

ייתכן שמדוברים ומורות נספחים מבית-ספר עשוים לרצות להשתמש בחוברת ובתקליטור "חלוקת את העולם", ואנו מבקשים לעודד אותך לחלק איטם את החומר הלימודי או להזמין עבורים ערכה למורה מעמותת אונונימוס. בנוסף, נודה לך אם תוכל/י למלא לשלחך אליינו את דף המשוב המצורף לחוברת. נעריך מאד את הערותיך והצעותיך הממקצועיות. יחד נוכל לפעול למען עתיד טוב יותר - לבעלי-חיים, ולחברה בכלל.

ברכה ובהצלחה,

רותם אייל,

רכות חינוך

עמותת אונונימוס

מטרות התוכנית //

לפתח רגשות וכבוד כלפי בעלי-חיים:

- > להכיר את עולם, צרכיהם הטבעיים וקרבתם אלינו
- > למדוד על הדרכים בהם נפגעים בעלי-חיים, וכייזד ניתן לצמצם ולמנוע פגעות אלה
- > לעודד אחריות ומעורבות לטובות בעלי-חיים
- > לפתח מחויבות כיתתית להגנת החלש והשונה מאיתנו ולמנעת אלימות בסביבה.

תוכן עניינים //

הקדמה למורה	3
עלם המדרים של בעלי-חיים	4-11
רגשותיהם של בעלי-חיים	4
זמןם משתנים, דעתות משתנות	6
לקבל החלטות מוסריות	8
מערך שיעור: מצוות צער בעלי-חיים במורשת ישראל	10
מערך שיעור: השכיחים בקשר ילדי ונווע, והתנגדותה של מערכת החינוך זו היא מחובבת המציאות	12
מערך שיעור: חושים ותחושות	17
מערך שיעור: התקדמות הטכנולוגיה והשפעתה על בעלי חיים	21
עצות כליליות לשילוב תכני זכויות בעלי-חיים לפי מקצועות לימוד	24
א. תנ"ר ומורשת ישראל	28
ב. ספרות	28
ג. הבנת הנקרוא, הבעה וShapes זרות	29
ד. מולדת, חברה ואזרחות	29
ה. חברה ואקטואליה	29
ו. מדעים וטכנולוגיה	30
המלצות למידע נוספת	31

עריכה: רותם אייל וחגי כהן

פקה: עמותת אונונימוס,

טלפון: 580242808

כתיבת והפקת ערכת

הימוד "חלוקת את העולם

עם כלם" לא הייתה

מאפשרת ללא תרומות

הקרן המשפחה על שם

דוד אריסון והקרן להגנת

בעלי-חיים ממשרד להגנת

הסביבה. אנו מודים לקרנות

על תרומותיהן הנדיות

מקרב לב.

אנו מודים גם לאתר

www.teachkind.org

שהתיר לנו לתרגם ולהפיץ

לא תלולום אך

תוכנית 4 השיעורים

המופיעה בתחילת החוברת

הורום: דורון גורנשפן

היהודי אופנהיימר

כל היוצרים שניכחמו

ביכולת להרמיש,

לסבוב, ליהנות

ולשאוף למשאת

נטוותיהם הטבעיות,

זכאים לחיות את

חייהם ברוחחה,

בהתאם לתחושים

ולצריכים שלהם.

חווסף יכולתם לדבר

ולחשוב מאמין או

להבעו מתמן את

זכויותיהם, אינו יכול

להצדיק את הפגעה

בهم. מדי שנה מעוני

בבעלי-חיים באופן

משמעותי.

עתיד נמצא בידי כל

אתמת ואחד מאמין!

בعل-החיים ואנחנו

שיעור 1 // דף עבודה לתלמידים

עולם המדיות של בעלי חיים

חלק 1 - עבודות מדיה על בעלי חיים

כל שאנו יודעים יותר על בעלי חיים, על התנהגותם ועל היכולות המיעילות שלהם, כך אנו מבינים עד כמה הם מדמיינים ומורכבים. הנה כמה עבודות על בעלי חיים, שעשוות להפתיע אתכם:

קובי אורננאוון בונים "גיגנים" מעלה קנים שלהם להגנה מפני הגשם, ומתקנים לעצם מטויות מעלים גדולים.

חסידות העברות דרך ארץן, עפות בסתיו מצפון אירופה עד דרום אפריקה, וחוזרות באביב, שנה אחר שנה, לבדוק לאוטו קן.

זכרי פינגוין הקיסר שומרים על הביצים שלהם בין כפות רגליהם, ודוגרים עליהם כך במשר חודשים תמיימיםليل' לאכול, בעיצומו של הקפור המקפיא באנטארקטיקה.

"דני חשמל" וצלופחים מתקשרים זה עם זה על ידי שיגור אותות חשמליים.

דולפינים לפעמים מוגנים על ניצולים מאוניות טרופות מטבחה ומפני קרישים. מסופר על מקרים שבהם הם נשואו ניצולים על פני המים למרחק קילומטרים רבים.

בוניים מקימים סכרים מגע עז ויוצרים אגמים מלאכותיים כדי להגן על המחסה התת-ימי שליהם מפני חיות טרף.

בעת סכנה או כשמוג האוויר קשה ומאים, יוצרים **אייל מושך** מעגל מסביב לעגלים שלהם כדי לנגן עליהם.

פילים נהנים לציר ולשרבט על ידי שימוש בזרדים, שהם אוחדים בחדק שלהם.

חלק 2 - מבחן ידע חייתי

בואו נעמיד את הידע החייתי שלכם לבחן. קראו כל אחד מהמשפטים הבאים, וסמןו "כן" אם אתם מ�כימים אותו, "לא" אם איןכם מ�כימים, ו-?" (סימן שאלה) אם אתם לא בטוחים.

1. שירות הלוייתנים כה רבת עצמה, עד שהם מסוגלים לשמעו זה את זה באוקיינוס גם מרחק הדומה לזה שבין תל אביב לפריז.
2. לעומתם בדרכים צרפת יש "מבטא" שונה מלוירבים בצפון צרפת.
3. אם פצעה מאלצת אוחז לעזוב את הלהקה, אוזדים אחרים נשאים עמה האוזן הפצוע עד שהוא מחלים, או מת.
4. פילים מתאבלים על מתיהם, וככלים להזיל דמעות צער.
5. חוקרים זיהו למקרה מ-30 קרייאות שונות ששמשות את התרנגולות: לביטוי דאגה, הנאה או תסכול; לאזעקה; ועוד.
6. אחרי קטטה, שימפנזים לפעמים מנהנים את המפשید על ידי כן שהם מחבקים אותו או מטפחים את פרוותו.
7. תצפיות תיעדו אייל שישמש כ"מורה דרך" לאיל אחר שהתעורר.
8. ציפורים מסווגים מיניהם משתמשות בבוץ ובזרדים כדי לקבע ולרפוא עצומות שכורות.
9. תודעו בעבר לפחות/alpi מקרים בהם כלבים וחזירים היצלו ילדים מסכנה.

חלק 3 - פרויקט חייתי אישי (עבודת בית)

אמנם עוד לא למדנו את שפות בעלי חיים, אך אנו יכולים לדמיין מה חיות עושיות לחשוב ולהרגיש. בחרו חייה, ולמדו על סביבת המחייה הטבעית שלה - "הבית" שלה. לאחר מכן, כתבו בצדיו השני של דף זה מכתב ליעתון מנוקדת מבטה של החייה, כתגובה לסכנה המאיימת ביום על הבית (סיבות המחייה הטבעית) שלה. תוכלו לפרסם את המכתב בדף שלכם ברשות (בבלוג או ברשת חברתיות).

"בعل-החיים ואנחנו" הוא קורס קצר, בן ארבעה שיעורים, שנועד להিירות וראשונית של תלמידי בית-הספר היסודי עם נושא זכויות בעלי-החיים. בשמון העמודים הבאים (4-11) יובא כל שיעור בכפולת עמודים, בהתבסס על דף העבודה בעמוד האיזוגי (5, 7, 9, 11). את דף העבודה יש לצלם לפני כל שיעור, עותק לכל תלמיד/ה. בעמוד הזוגי (4, 6, 8, 10) תמצאו הנחיות כליליות להעברת כל שיעור, לדין על תשובה התלמידים בדף העבודה, וכן הצעות פעילויות המשך (שיעור בית או שיעורי כיתה נוספים). מומלץ להעביר את "בعل-החיים ואנחנו" כסדרת שיעורים, אולם ניתן כמובן גם לבחור רק בפעילויות אחת או יותר.

ארבעת שיעורי הקורס מלווים בסרטונים מתרגמים לעברית, בתקליטור הערכה וביוטיוב.

בعل-החיים وانחנו

//
מבוא לזכויות
בعل-חיים
ב-4 שיעורים

בعل-החיים ואנחנו שיעור 1 // הנחיות למורה

עולם המדיות של בעלי חיים

מטרה של פעילות זו

להמחיש עד כמה בעלי חיים הם יצורים מורכבים ומיוחדים (לעון והרבה בנושא בעברית, ראו את סקירת הספרים "כשפים בוכם" ו"מאוזן להמנוגת הבית" בתיקיית "מדעים וטכנולוגיה" בתקליטור). לשם כך תוכננה בפעילויות כמה מהתכונות והיכולות המופלאות, שבעל חיים מכל הסוגים ניחנו בהן. בחלק 1 יכירו התלמידים מספר עבודות מפותיעות אך אמיתיות, שמחишיות זאת. בחלק 2 תוצג בפנים רשות משפטים על היכשורים והתכונות של בעלי חיים, במטרה לעורר דיון, ולגלות שוכלו חולקים עם בעלי-החיים אינספור תכונות ומצוות. לבסוף, בחלק 3 התלמידים מודמים מהם בעלי-חיים כלשהו, וכותבים מכתב נרגש לעיתון על הסכנה המאיימת על ביתם.

נסו להתחיל פעילות זו על ידי הצגת שאלת לתלמידים

אילו בעלי-חיים הם מוצאים כמטרקים או יוצאי דופן, ומדובר

תגובהיהם עוסקות לכלול בעלי-חיים שאחובים על הכלול, כמו דולפינים, לווייתנים, פילים וככלבים. הסבירו לתלמידים, שבפעולות זו הם ילמדו עוד על כמה מהחוויות האלה, ושהם יגלו שלמעשה, כל בעלי החיים מראתקים - כל סוג בדרךו המיוחדת. לאחר מכן חלקו את דף העבודה.

ח'לק 2 **תשובות**
שימו לב שכל המשפטים הם נכונים (התשובות הנכונות הן "כן"). עברו על כל אחד מהמשפטים כדי להסביר אותם לתלמידים שענו "לא בטוח", ודונו במספטים שנראו לא סבירים לחלק מהתלמידים.

ח'לק 3 (שיעור בית)
התשובות ישתנו מהתלמיד להתלמיד בהתאם לניסיונו הפרט וליכולותיו. כדי לעודד ולהדריך את התלמידים לחפש מידע בראש. עוזרו להם לחבר מכתבים אלה, וועודו אותם לשЛОח אותם לעיתוני ילדים ונוצרו או לפרסם אותם באינטרנט.

ה策ות לפעלויות המשך

- > עוזדו כל תלמיד למצוא חמש עבודות מדיה או משונות על בעלי-חיים לפי בחרתו, ולהלן אותן עם היכתה.
- > התלמידים יכולים לחבר חידון על בעלי-חיים אלה, בדומה למשפטים שבחלק 2, ולהבחן את הדעת של חבריהם לכיתה על בעלי-החיים.
- > בקשר לתלמידים לכתב הערכת" לבעל חיים שיש לו תוכנה או כשרון שהם אוהבים במיוחד, ולהלן אותו עם היכתה.
- > עוזדו תלמידים ליצור תמנות שמחישות אחת מהעבודות המדיה או משונות בפועלות.
- > בקשר מהם לכתב הערכת" לבעל חיים שיש לו תוכנה או כשרון שהם אוהבים במיוחד, ולהלן אותו עם היכתה.

בולי-החיים ואנחנו שיעור 2 // דף עבודה לתלמידים

רגשותיהם של בעלי החיים

יש בעלי-חיים שאנו רואים בהם את ידינו, על אחרים אנחנו חושבים כמסוכנים, ועל בעלי-חיים רבים איןנו חושבים כלל. אבל כל בעלי-החיים, מהכלב האהוב שלנו ועד לעכבר הקטן בשדה, כולל יצורים חיים ומרגינשים כמוון. אנו יכולים למדוד על חיין של החיות ועל מה שעובר עליו, על ידי קר שנספתח כלפיו הדוחות (אምפתיה) – נסעה להזדהות עם הרצונות והרגשות שלהן, וכך נבנין אותו טוב יותר.

בקטע זה סוסה ששם ג'ינגר מספרת לנו היסטוריה אנה סטול' הווא דוגמה לכתיבת הדוחות עם בעלי-חיים. בקטע הבא מתרח הספר (הומමילץ!) "הקסם השחור" של הסופרת אנה סטול' הוא דוגמה לכתיבת הדוחות עם בעלי-חיים. אחרי הקריאה תוכלן לחשב באיזה אופן הoporת הביעה את ההזדהות שלה עם ג'ינגר ועם צורה.

בלייןיפה בשדה, דרומן כאוזת נפשנו,
ו dredפנן זה אחורי זה שחור שחור... אין כשהגע
זמן האילוף, החללה התקופה הקשה עבורי.

האיש שטיפל בנו מעולם לא אמר לי מילה
טובה. אני מתקוננת לומר שהוא התאזר
אלי, אך הוא לא דאג לנו מעבר לכך שיהיה
לנו די מזון ומחסה בחורף. בשדה שלנו עבר
עליל, ולעתים קרובות הבנים שעברו בו
כמה אנשים באו כדי לחתום אותן. כשתגעו
אלה סימנים החיה מראה כדי להביע את רגשותיה, כמו שכל בן משפחחה אחר עושה?

琐ן עליינו אבנים כדי שנדרה.
אני מעולם לא נפצעתי, אך סית' ציעיר
אחד נפצע קשות בפניו. לא היה איכפת
לנו מהם, אך זה הפן אותו ליותר פחדניים,
ו לנו הפנמנו את ההכרה שלידים הם
האויבים שלנו.

חלק 1

בקטע שקראותם מראה שהזדהות היא המפתח להבנת רגשותיהם של בעלי החיים. עתה קראו כל אחד מהמצבים המתוארים למטה. לאחר מכן כתבו (בשורות שמתוחת לכל מצב) מה מרגישה כל חייה.

1. כלב שמוכנס לביתה חם בלילה קופא, מרגיש:

2. חמור שמרכיב ילדים והולך שחור בעגלים כל היום, מרגיש:

3. עגל צער שሞפרד מאמו, מרגיש:

חלק 2

עכשו אמכו את דמיונכם עוד יותר. תארו לעצמכם שאותם חייה כלשהי לפי بحيותם. בצדיו השני של דף זה (או במחברת) כתבו סיפור קצר מנקודות מבטה של החיה, שנושא: "איילו ניתנו לי שלוש משלשות". תנו שם לסיפור שלכם, וציירו צורה מתאימים לו בדף נפרד. לבסוף, הציינו את הספרו ואת הציר שלכם בפני הכתיבה.

הציג סרטון
בתקליטור הערה

בולי-החיים ואנחנו
שיעור 2 // הנחיות למורה

רגשותיהם של בעלי החיים

מטרה של פעילות זו

פעילות זו נועדה לעורר בתלמידים הבנה שיש לנו הרבה מן המשותף עם בעלי החיים, שהם יוצרים חיים ומרגינשים כמוונו, ושיש להתייחס אליום בכבוד ובמחלה בלי קשר לגדלים או לשאלה כמה הם שונים מאיתנו.

הפעילות מתמקדת באמפתיה אל בעלי חיים ("כינסה") לתוכ נפשם והבנה טוביה יותר של היצורים והרגשות שלהם). הפעילות נפתחת בקריאת קטע מתוך ספרה הקלאסי של אנה סטול', "הקסם השחור" (עברית: נעם רחמליביץ', עופרים, 2002).

בקטע זה סוסה ששם ג'ינגר מספרת לגביו הספר, סוס בשם "הקסם השחור", על ניסיון החיים שלה עם בני-האדם. אחרי הקריאה תוכלן הכתוב מנקודות מבטה של החיה, והוא משתמש באמפתיה (הזדהות), כדי להראות שהסוסה חזה אהבה, כאב, עצב ותסכול.

חלק 1 מעודד את התלמידים לדמיין את הרגשות של שלוש חיות שונות במצבים שונים. מנקודות מבטה של חייה לפני בחירתם. לאחר מכן הם יכולים גם להוסיף צירוף לסיפור שלהם.

אפשר לפתח פעילות זאת על ידי בקשה מהתלמידים לדון ברגשות של חייה שהם מכירים באופן אישי – כגון כלב שחי איתם בבית, חתול שגר אצל הסבא וסבתה או ציפור בבית של חברים.

שאלות:
אלו סימני החיה מראה כדי להביע את רגשותיה, כמו שכל בן משפחחה אחר עושה?
איך משתנה התנהגות של החיה, כשהנסיבות סביבה משתנות?
אחר שידונו בחיותם מקרים, הלו השערה בפני התלמידים שallow גם חיות אחרות – ככל שהניהם מכירם מקרוב בעצם, החול מהעכבר הקטנטן ועד ללוייתן הענק – מרגישות רגשות דומים.

לאחר מכן חילקו את דפי העבודה.

חשיבות

חלק 1

התלמידים יענו בוודאי מוגן תשובה. הנה כמה תשובה לדוגמה:
1. שמח, מריגש הקללה, אסיר תודה
2. משועם, מותסכל, לכוד
3. בודד, מפוחד, מבוהל, עצוב

חלק 2

התשובות ישנות לפיה ניסיונו האישי של כל תלמיד ולפי יכולותיו. ודאו שהתלמידים כתבו את סיפורו שלוש המשאלות בגוף ראשון, מנקודות מבטה של החיה.

הצעות לפניות המשן

< בקשר מהתלמידים לחשב על הקטע מ"הקסם השחור" ולדון בו.
הציעו להם לכתוב המשך לסיפור, ולהילוק את המשך שכתבו עם הכתיבה.

< בקשר מהתלמידים לעקוב במשר מספר ימים אחר התנהגות בעלי-חיים במקומות, בחוותם או אפילו ברחוב. הוציאו להם לא להתערב בשגרת החיים של בעלי-חיים או להפריע לו, ולא לשנות את סביבתו. בקשר מהם לתעד את התנהגות בעלי-חיים, אילו דברים גורמו לשינוי בתנהגותו (כמו יציאה לטoil, קבלת חטיף, או הישארות בלבד בבית), ולציין כיצד ניתן את רגשותיו.

< עודדו כל תלמיד לבחור מין של בעל חיים וללמוד אודוטיו באמצעות הספרייה או האינטרנט, או על ידי צפיה בו בסביבתו הטבעית. זה יכול להיות בעלי-חיים שכחزو כתובו עליו בחלק 2 של פעילות זאת, או בעלי-חיים אחר. בקשר מהתלמידים למקד את המחק בתהנחות החברתיות של בעלי-חיים ובצריכיו, ופחות במאפיינים הפיזיים שלו.

< לאחר מכן, בקשר מהם לספר לכתיה על הממצאים שלהם.
במה שיקטע מפרק הספר "הקסם השחור", בקשר מהתלמידים לקרוא את ארבעת הקטעים המצורפים לתיקית השיעור בתקליטור, ולהשלים את מטלת הכתיבה שモבאתה בפניהם (שם).

בעל-החיים ואנחנו שיעור 3 // דף עבודה לתלמידים

זמן משתנים, דעתות משתנות

במהלך ההיסטוריה, בני אדם השתמשו בבעל חיים למטרות שונות, ולעתים קרובות בני האדם יכלו לחות כאב וסבל.

התעלמו מכך שבבעל חיים חווים את החיים - כולל פחד, כאב ואושר - ממש כמוهم.

אבל התפתחות הטכנולוגיה והמצאות חדשות רבות לימדו אותנו שאפשר לחיות טוב גם מבעלי חיים ולפגוע בהם - כפי שתוכלו לראות בלוח הזמנים "כותרות מההיסטוריה" בעמוד זה!

חלק 1

אם היו עיתונים במהלך כל ההיסטוריה האנושית, יתכן שהיו בהם כתורות כמו אלו המופיעות בדף זה. כל אחת מה כתורות הללו מכריזה על אירע או מוגנה שבדרכּו כלשהי גורם לשינוי חיובי. עברו כל כתורת, נסו לנחש כיצד האירע הזה יכול היה לעזור את השימוש שבני אדם עשו בחיות.

אנשי המערות עוברים מכלים עשויים מעצמות לכלי אבן
לפני כ-70,000 שנה

בד השתן הוא האופנה הבאה של הפרעונים
לפני כ-6,000 שנה

מדליקי הפנסים עוברים משומן לווייניהם לנפט
בסביבות אמצע המאה ה-19

"רכרות ללא סוסים" נוכנות בדרכה להיסטוריה
1902

עולם האופנה נרעש: הפרווה המלאכותית מחמת וידידותית
בשנות ה-60'

חוקרים עוברים למודלים ממוחשבים
בשנות ה-80'

חלק שני

למרות ההתפתחויות היידידותיות לבעל חיים הללו, בני אדם עדיין משתמשים בבעל חיים נט היום. לאחר שתקאו כל אחד מהשימושים למטה, כתבו עבורה חלופה זדידותית לבעל חיים (על דף נפרד).

1. **ניתוח צפרדעים בכיתה על מנת לראות את מבנה הגוף**
2. **שים שבחני שנhab של פילים ובשרון של צבים לייצור תכשיטים וקלידי פסנתר**
3. **כליאה צפופה של תרגולות בכלובי מתכת**
4. **מריתת נזחות מאוזים בשבייל שמייכות פור**

הציג סרטון
בתקייטור הערכה

בעל-החיים ואנחנו שיעור 3 // הנחיות למורה

זמן משתנים, דעתות משתנות

מטרה של פעילות זו

הפעילות השילשית עוסקת בדרך שבה יותר ויותר אנשים מבינים, שבנו בעל חיים למטרותיהם, ולא הבינו שהם, ממש כמונו, יכולים לחות כאב וסבל.

ב חלק 1 מופיעות "כותרות עיתונאיות" המשמשות מההיסטוריה האנושית, המאתגרות את התלמידים בספר כיצד התפתחות החדשנות במהלך השנים אפשרה לנו בהדרגה להימנע משימושים רבים בבעל חיים בחינו.

(ניתן, עם זאת, להבהיר שהטכנולוגיה גם גורמה להגברת פגיעות מסוימות בבעל-חיים, כגון קליטת "חיות משק" בנסיבות הולכת וגוברת במתקנים תעשייתיים, במקרים בחצרות ובתנאים טבעיים יותר).

ב חלק 2 מציג בפני התלמידים מגוון דרכים שבהן עדיין משתמשים בבעל חיים, ומאתגר את התלמידים לחשב על חלופות לשימושים הללו, שניתן להגעה אליהן בעדרת המשך החדשנות.

תוכלו להציג את הפעולות זו בקר שתקשו מהתלמידים להציג על כמה מהשימושים והמשימות שבבעל חיים ביצעו בעבר, ואינם מבצעים גם היום. אז הסבירו שהចורך ברבים מהשימושים הללו כבר לא קיים היום, וביקשו מהתלמידים לחשב על הסיבות לכך.

לבסוף חלוקו את דף העבודה.

תשובות

חלק 1

(תשובות לדוגמה מתוך מבחן תשובה אפשרית)

1. בסביבות 70,000 לפני הספירה: בני אדם קדמוניים מתחילה לייצר כלים מאבן, והאבן מחליף את עצמותם בעלי החיים המקוריים כלים.

2. בסביבות 4,000 לפני הספירה: דמים שהופיעו לראשונה הקדמוניים, מתחילה להחליף עורם של בעלי חיים.

3. בסביבות שנות השישים של המאה ה-19: הנפט מחליף את השמן שמקורה בלוויתנים ובחיות אחרות, מכיוון הדלק העיקרי למינורות.

4. בסביבות 1903: הייצור ההמוני של כלי רכב מחליף בהדרגה את השימוש בבעל חיים לתובלה.

5. בסביבות שנות השישים: פיתוח סיבים מלאכותיים מאפשר ליצור ביגוד חם ואתראקטיבי בסגנון "פרווה מלאכותית".

6. בסביבות שנות השמונים: מודלים באמצעות מספקים חלופה נוספת ניסויים בבעל חיים לצורכי מחקר.

חלק 2

(תשובות לדוגמה מתוך מבחן תשובה אפשרית)

1. דגמי פלסטיין, מודלים במחשב וסרטים מחליפים צפרדעים וחיות אחרות.

2. שימוש בפלסטיין, בפיברגלס או בחומר סינטטי אחר.

3. יצור בגדים מ"פרווה", "עורות" ו"נזחות" מלאכותיים - המיצרים ללא פגיעה בבעל חיים.

הצעות לפועלויות המשך

> אתגרו את התלמידים לדון בדרכים שבהן בעלי חיים שהם חקרו, משמשים בידי בני האדם. כיצד הם מוציאים להחליף את השימוש זהה בחלופות שאינן פוגעות בעלי חיים? באילו נימוקים הם ישמשו כדי לשכנע אחרים לחפש חלופות אלו ולתמן בהן?

> ארנו דיוון בקבוצות אודוטות מטרות שונות, שלשםן עדיין משתמשים בעלי חיים, ועל הדרך להשיג מבעלי נט בעדרם. עודדו את התלמידים להשתמש בדמויים כדי לסייע קידמה אל העתיד.

בעל-החיים ואנחנו שיעור 4 // דף עבודה לתלמידים

לקבל החלטות מוסריות

כל אחד מאיינו יכול לעשות شيئا' בחייו, כדי להבטיח שנתייחס לבעל-חיים בחמלה ובכבוד. אנו גם יכולים לעודד חברות ובני משפחה שינגוו לנו. כל מה צריך לעשות, הוא לאמץ כלפי בוטיסי בתרבותות רבות ברחבי העולם - כפי שהוא מושם לייחס אדם-חיה.

בעל-החיים את "כלל הזהב", המקובל ביחס לבני אדם אחרים:

"התיחסו לאחרים כפי שהייתם רוצים שתיתיחסו אליכם"

* כתבו (במחברת או מאחוריו הדף) לפחות ארבעה אחות מהמסורת היהודית, מבטאת את "כלל הזהב".

1. בגן חיות אתם רואים דוב שמסתווב סביב עצמו ללא מים ולא צל ביום חמ מאד.

- (א) כיצד מבטא מקרה זה התעולמות מ"כלל הזהב"?
 _____
 (ב) מה הייתה יכול/ה לעשות בנוגע לכך?
 _____

2. אתם רואים המון אנשים עוברים ליד ציפור שעבירה כנף ונפלה על מדרכה הומה.

- (א) כיצד מבטא מקרה זה התעולמות מ"כלל הזהב"?
 _____
 (ב) מה הייתה יכול/ה לעשות בנוגע לכך?
 _____

3. בדרך הספר ובחוורה ראייתם כלב קשור ברצועה קצרה ללא מזון, מים או מחסה.

- (א) כיצד מבטא מקרה זה התעולמות מ"כלל הזהב"?
 _____
 (ב) מה הייתה יכול/ה לעשות בנוגע לכך?
 _____

4. אתם רואים שחברכם הטוב ביותר הביא כלב שמצא על גדרות נחל.

- (א) כיצד מבטא מקרה זה התעולמות מ"כלל הזהב"?
 _____
 (ב) מה הייתה יכול/ה לעשות בנוגע לכך?
 _____

5. אתם רואים חתול או כלב שמרביצים לו בגל שעשה את צרכיו על השטיח.

- (א) כיצד מבטא מקרה זה התעולמות מ"כלל הזהב"?
 _____

- (ב) מה הייתה יכול/ה לעשות בנוגע לכך?
 _____

הציג סרטון
בתיקיטור הערכה

בעל-החיים ואנחנו
שיעור 4 // הנחיות למורה

לקבל החלטות מוסריות

מטרה של פעילות זו

לצורך הפעילות האחרונה, מציגים בפני התלמידים חמש מצבים, שבהם עליהם להחליט כיצד לפעול, על סמך הבנתם את צורכי בעלי החיים ותחשויותיהם. התלמידים יאותגרו לעקב אחר "כלל הזהב" ("התיחסו לאחרים כפי שהייתם רוצים שתיתיחסו אליכם") – רעיון בסיסי בתרבותות רבות ברחבי העולם – כפי שהוא מושם לייחס אדם-חיה. כדי לעודד את התלמידים לציין דעותם המסורת היהודית, המבאות את "כלל הזהב" אליו הגיעו תרבותות שונות ("ואהבת לרעך כמוך", "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך").

תוכלו להציג פעילות זו על ידי כתיבה של "כלל הזהב", כפי שפורט לעיל, על גבי הלוח, ודברו על כך עם הכיתה. הזמיןו את התלמידים להגביל על כך, וספרו להם כיצד הכלל הזה מושם למערכת היחסים שלהם עם בעלי חיים.

אذا שאל:

איזה ייחס של בני-אדם לבעל-חיים מתאים לכלל הזה?
 אילו התנהגויות ויחס של בני-אדם לבעל-חיים אינם עומדים בכלל הזה?
 וודדו את התלמידים להציג דוגמאות חייבות ושליליות, ואז חלקו את דף העבודה.

חשיבות

תשובות לדוגמה מתוך מבחן תשובה אפשרית

1. כיצד המצב הזה סותר את "כלל הזהב": הדוב הפך להיות משועם ומדוכא, והצריכים הבסיסיים שלו (כגון תנעה חופשית והגנה מפני השימוש) לא זוכים להתייחסות. מהו אITEM יכולם לעשות: דוחו על מה שראיתם לאנשי גן החיות. אם לא תקבלו מהם תשובה מספקת, התלוננו לרשות הטבע והגנים.

2. כיצד המצב הזה סותר את "כלל הזהב": אף אחד לא עצר כדי לעזור לציפור הפצואה או אפילו להזיז אותה למקום בטוח יותר, לא על המדרכה הצפופה. מהו אITEM יכולם לעשות: לבקש אמא/אבא/מבוגר אחר לחתת את הציפור ולוטרנה לקבלת טיפול; בזמן שאתה ממתינים, שמרו על הציפור מפני פגיעה נוספת.

3. כיצד המצב הזה סותר את "כלל הזהב": נראה שמתפליו של הכלב מצריכו הבסיסיים לקבל מזון, מים, טוילים וחברה. מהו אITEM יכולם לעשות: להודיעו למטפליו של הכלב, שנראה שהכלב צריך מזון ומים במהלך היום; אם המצב אינו משתנה, צרו קשר עם ארגון "תנו לחיות", ותנו להם מידע רב ככל האפשר בנוגע למצב.

4. כיצד המצב הזה סותר את "כלל הזהב": החזב הורחק מה��ביבה הטבעית שלו, ובכך נמנעו ממנו לא רק הבית והחברה שהוא רגיל אליו, אלא נראה גם שהוא בסכנת חיים. בישראל, לקיית חיית בר כמו צב מטבח מהוות גם עבריה על חוק הגנת חיית הבר. מהו אITEM יכולם לעשות: שכנו את החבר שלכם להזכיר את החזב הרבה פעמיים בדוחם שמננו לך אותו.

5. כיצד המצב הזה סותר את "כלל הזהב": הכתת הכלב או החתול לא רק גורמת להם כאב וסכנות פצעה, אלא שהיא אינה יעילה כמעט אליל. מהו אITEM יכולם לעשות: הצביעו למטפלים בכלב או בחתול למצוא ולהשתמש בשיטות אליל אפקטיביות אך לא אלימות; אם נראה שבעל החיים נפצע, צרו קשר עם "רשות הטבע והגנים".

הצעות לפניות המשך

> עזרו לתלמידים לצייר "קובצת תקשורת", שתעקב אחר דיווחים על אירועים הקשורים לבעל-חיים בטלוויזיה, ברדיו או בעיתונות. אפשרו להם לחלק את מה ששמעו, עם הכיתה, אחת לשבוע בשעה קבועה.

> העיזו לתלמידים לעורך "מסיבת כתיבת מכתבים" (בקבוצות, בכיתה או בבית) בתגובה לדיווחים על פגעה בבעל-חיים בעיתונות (תוכלו להיעזר בתיקייה "מולדת, חברה ואורחות" בתיקיטור). עזרו להם להשיג כתובות של אנשים משפעים, שאיליהם ניתן לפנות כדי לעוזר לבעל-חיים: שר החינוך, השר להגנת הסביבה, ראש עיריות, וטורנירם עירוניים, ועודמה. בקשרו מתלמידים לדוחו לכיתה על כל תגובה שקיבלו על מכתבים, ותלו בכיתה את המכתבים שפורסמו ואת אלה שזכו לתגובה.

> עודדו את התלמידים לחקור ולהפיק פוסטרים שבהם רשומים כליל'עשה' ואל העשא' בוגע לטיפול המתאים ביותר לבעל-חיים, עבור האנשים החיים עמו. הציגו את הפוסטרים הנמורים על לוח המודעות.

ודאי שהציוו לשלוט בעלי-חיים الآחרים לאאפשר לאדם להתעלל בהם. המקרא מציג פעמים רבות את ה'ונביינו' בתור רועי צאן (כשהם מודמה לעדר הכבשים) [למשל משה רבינו, רבקה אמןנו ודודו המלך] וברור שהרועה הטוב אמר לרחם על הכבשים שהוא מגדל, לטפל בהן במסירות ולהוביל אותן לאזרוי מרעה טובים.

באופן דומה, התפקיד השהוט על האדם - למשול בעולם ובחיות שבו - פירושו קודם כל אחריות לחיות ולעולם, ולא הצדקה לפגוע בהם או לעשות להם כל העולה על דעתו. לכן, אי אפשר להשתמש בשור או חמור כפי שמשתמשים בمعدר או חפץ אחר. שימוש בעלי-חיים כרוך בגידולם ובטיפול בהם, ובמיוחד מזכות שמחישות את האחריות כלפיים.

ש��ופית 7 //

התורה אף הציבה מוגבלות רובה על אכילת בעלי-חיים, כגון איסור על אכילת רוב סוגי החיות, וקיבעת כללים לשחיטה שמנתרם צמצום הסכל בהשוויה לדרכי המתה אחרות שהיו נוהגות באותה תקופה [קיים יכול לגבי מצומות הסבל בהשוואה לשיטות מודרניות אחרות]. קוראים יחד את שלושת הפסוקים האחרונים בדף העבודה הראשון, בעניין איסוריהם הקשורים באכילתبشر. כתע' כדי לנתן לתלמידים מספר דקota להתמודד עם השאלה הראשונית באופן עצמאי, לאחר מכן ניתן לבدا' מס' תלמידים להזכיר את תשובותיהם.

ש��ופית 8 //

להחבה בעניין השאלה הראשונה, מודיע נאסר לשחוט ביום אחד בעלי-חיים ובנו, ראו במערך השיעור המורחב בתקליטור. בקצרה, הרמב"ם מפרש שהו נועד למנוע את הסבל הרבה שהיה עלול להיגרם לאם הרואה למשל את בנה נשחת מול עיניה. על השאלה השנייה, מודיע מტיל המקרא הגבלות ואיסורים רבים כל כך על אכילתבשר, ניתן לסקם, לאחר שמייעת התלמידים, שהמקרא רואה באכילת בעלי-חיים דבר ענייני בעיקרון, שציריך להגביל ולרטון אותו.

מדוע לדעתכם מצווה התורה לאפשר מנוחה שבועית גם לחמור ולשר?
על השאלה השלישי, האם היהס "לחיות משך" כוום עומד בדרישות צער בעלי-חיים של ההלכה היהודית, התשובה למרבה הצער היא בד"כ שלילית - כתוצאה מגידול מתועש והמוני של בעלי-חיים, בשלמים מהם כל צרכיהם הטבעיים. רבנים מודרניים רבים מכיוון שעלי-חיים, בדיקן כמו בני האדם, סובלים גם הם מעייפות אם לא ישנים מספיק ועובדם קשה בכל יום, גם הם זקנים לਮנוחה. לא מוסרי מצד בן-אדם להתעלם מה הצורך הבסיסי הזה של בעלי-חיים, שבזכותם הוא אוכל ומתפרנס.

שבלו של הרב הנערץ, עורך המשנה - 12 דקות

ש��ופית 9 //

רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה, המכונה "רבנו הקדוש", או פשוט "רבי", שימש כנשיא יהודה לפני 1,800 שנים, וזכה להערכה בני דורו והדורות שלאחריו, עד ימינו. בנסיבות שונות מסופר שעברו עליו שלוש עשרה שנים קשות, שהן התייסר מכאבי שניים טורדים. מודיע לנו עליו איסורים קשים כאלה? כיצד נגאל מהם? על כן מס' התלמידים.

ש��ופית 10 //

כדי לחלק כתע' את דף העבודה השני על מנת שהתלמידים יוכל לעקוב אחר הטקסטים בעיניהם. לאחר קריאה משותפת של כל סיוף ופירוש מיללים וניסוחים קשים להבנה, כדי לחתם תהלמידים להתמודד תחילת עצמאית עם השאלה, וזה לפחות דינון כתתי:

ש��ופית 11 //

מדוע נענשjabi יהודה הנשיא ביחסים לפני הספר?
[כי נותר אדיש למצוקת העגל]

מדוע נפסק עונשו של רבוי לפני הספר?
[כי ריחם על גורי החולדת]

מצוות צער בעלי-חיים במורשת ישראל

מערך שיעור למורשת ותרבות ישראל

מערך שיעור למורה // גרסה מצומצמת לביה"ס היסודי // כתות ג'-ז'

מצגת לשיעור המCKER ומצגת לשיעור המורה, וכן המערך המורחב לכיתות הגבוזות, מצויים בתקליטור ובקישורים.

איסורים על גרים צער בעלי-חיים - 20 דקות

ש��ופית פתיחה //

[מקרים את ש��ופית הפתיחה או רושמים על לוח הכתיבה את הביטוי "צער בעלי-חיים", ושאלים את התלמידים אם שמעו אותו בעבר, ומה ממשמעותו.]
לאחר איסוף מס' התשובות: האיסור לנורם צער בעלי-חיים מופיע כבר במקרא וบทلمוד.

ש��ופית 2 //

[מספרן הנגדל של המצוות הקשורות בעלי-חיים מדגיש את חשיבות העיקרון של התחשבות בהם. בואו נזכיר כמה מהן.]
[כדי לחלק את דף העבודה הראשון, שיאפשר לכל תלמיד לקרוא בעצמו את הפסוקים. כדי לעודד את ניתוחם כל אישור או מצווה יתחילו בפירוש מילולי ובודיאו של הבנת הנקרוא. תלמידים ננסה את החוק מחדש במילויים, ולהסביר מהם על ערכיהם כלילים שהוא משקף.]

ש��ופית 3 //

[קוראים יחד את הפסוק הראשון בדף, האוסר להעיבד בעלי-חיים ביום המנוחה. מפרשים יחד את הפסוק ומילים שעשויות לעורר קושי. כגן "תשבות". מסבירים שבבערך האנשים עוסקו בחקלאות וכיון שאין טרקטור השתמשו בעלי-חיים לכל שלבי העבודה.]
[שאלים את התלמידים:]

ש��ופית 4-5 //

[לאחר איסוף מס' התשובות, ועוזוד תלמידים במידת הצורך להבין את תפקיד המילה "למען" בפסוק, מוסכמים:]
[מכיוון שעלי-חיים, בדיקן כמו בני האדם, סובלים גם הם מעייפות אם לא ישנים מספיק ועובדם קשה בכל יום, וגם הם זקנים למנוחה. לא מוסרי מצד בן-אדם להתעלם מה הצורך הבסיסי הזה של בעלי-חיים, שבזכותם הוא אוכל ומתפרנס.]

[קוראים את שלושת הפסוקים הבאים, בעניין הגבלת בעלי-חיים המשמשים לעבודה והחובה לדאג להונתם. מפרשים בעדרת התלמידים מילים לא מובנות ("בדישו": בזמן שהוא מועבד בדייש, במלאת הפרדת גרגירי הכתיבה מהמוץ) ואת משמעות הפסוקים].

ש��ופית 6 //

[הן מחיבות התחשבות בעלי-חיים המשמשים לעבודה, ובבהירות שגדה שמנצלת לעבודה וליצור מזון לאדם אינה מכונת עבודה", אלא יצור חי שנברא עם צרכים שאסור להתעלם מהם]
[כי הם יכולים להרגיש רעב, עייפות, סבל ופחד בדיקן כמו כל בעלי-חיים אחר, ובדיקן כמונו, ואין סיבה להתעלם מהצריכים דזוקא של מי שהאדם מנצל לצורכי פרנסתו ואפילו מזונו]

מדוע לדעתכם מגבילה התורה את הפגיעה בעלי-חיים המשמשים את האדם לייצור מזון ולבבודה?
[כי הם יכולים להרגיש רעב, עייפות, סבל ופחד בדיקן כמו כל בעלי-חיים אחר, ובדיקן כמונו, ואין סיבה להתעלם מהצריכים דזוקא של מי שהאדם מנצל לצורכי פרנסתו ואפילו מזונו]

בסייעת העולם האדם הצעודה למשול בחיות, אך גם טרם הותר לו לאכול בעלי-חיים אלא מן הצומח בלבד (בראשית א', כ"ח-כ"ט). האם פירוש הדבר שהותר לו להתעלל ולהתאכזר ל"נתיניו" או להיות אדיש לסלbum?
[המשך השיעור מהוות תשובה לשאלת זו]

מצוות צער בעלי-חיים במורשת ישראל

דף עבודה 1 מתוך 2

1 // איסורים על גרים צער בעלי-חיים

הגבלת ניצול בעלי-חיים המשמשים לעבודה

שנשת ימים תעשה מעשיך ובזמן השבעי תשבת למען ינוח שורך ותחרmr וינפץ בן אמרתך
ויהג. (שמות כ"ג, פסוק י"ב)
לא תחרש בשור ותחרmr ייחדו (דברים כ"ב, פסוק י')
לא תחסום שור בדישו [בזמן שהוא מועבד בדיש] (דברים כ"ה, פסוק ד')
ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת (דברים י"א, פס ט'')
אין אדם רשאי ליקח [לקחת] בהמה חייה ועוף אלא אם כן התקין [הכין] להן מזונות
(תלמוד ירושלמי, מסכת כתובות, פרק ד', הלכה ח')

איסורים הקשורים באכילתבשר

לא-תבשל נדי בחלב אמו (שמות כ"ג, פסוק י"ט)
ונשור או שעה - אותן ואת-בם לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כ"ב, פסוק כ"ח)
נק חזק לבلتוי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר (דברים י"ב, פסוק כ"ג)

שאלות

מדוע, לדעתכם, נאסר לשחוט ביום אחד בעלי-חיים ובנו?

מדוע לדעתכם מגילה התורה את ניצול בעלי-חיים בחקלאות?

האם להערכות "חיות המשק" בימינו זוכות ליחס התואם את איסור צער בעלי-חיים בהלכה היהודית?

האם לדעתכם מוצדק לכלא ציפורים ועופות בכלוב?

ש��ופית 11 // המשך
[שאלה שנייה מופיעה בדף העובדה, ונitin להעלות בעל-פה]:
מהו, לפי הספר, העיקרון המשותף העומד מאחורי העונש ומאתורי ביטולו?
[מידה כנגד מידת]: מי שמרחם ראי לרחמים,ומי שאינו מרחם אינו ראוי לרחמים, אפילו לרוחמי-শמיים]

כיצד מתואר השינוי בחשיבה של רבינו יהודה הנשיא ומה לדעתך הוא נובע?

[נראה שדרך קאבר השינויים למד הרב להזדהות עם הכאב של הזולת, אפילו אם הזולת זהה הוא גורי חולדה, הנחשבים חמודים הרבה פחות מעגלים. בעלי-חיים עלול לטבול מכאב (שינויים או אחר) לא פחות מבן-אדם, למורת הבדלים אחרים שיש ביניהם]

מהו הליך שמקקש למד המדרש לדעתכם?

[אין צורך כМОון להזכיר השובה אחת. אך ניתן להפנות תשומת לב ללקח לפיז אל לנו ללקות בגאותנות ויוהרה כלפי פגעה בעלי-חיים ובטבע - גם אם התורה התיירה אכילתبشر (כמו עבדות או מלוכה שלהם נראה שהשלימה עם חולשות האנוש וביקשה לפחות יותר) אין בכך היתר להattaכזר לבעלי חיים או להתעלם ממצווקתם]

[כדי לסייע]: דבריו של רבינו יהודה הנשיא לעגל אינם יוצאי דופן, ויתכן שרוב בני האדם לא היו רואים בהם פסול, אולם המדרש מלמד כי אסור אפילו לרוב הנערץ להקשיח את ליבו כלפי יצורים שנבראו עם רצון לחיות ולהימנע מסבל, ולהגינה שנוצרו רק כדי לשרת את הנאותיו.

כיצד קיים רבינו זוסיא מצוות פדיון שבויים - 12 דקות

ש��ופית 12 //

ר' משלום זוסיא, שחיה בפולין במהלך המאה ה-18, הוא אחת הדמויות הייחודיות והمولילות בעולם החסידי. בסיפור הבא מתואר מעשה שעשה ר' זוסיא כשיצא להתרים כספים לקיים מצוות פדיון שבויים: מצווה חשובה ביהדות, שמטרתה לשחרר שבויים ובני ערובה.
[קריאת הספר השני בדף העבודה השני (ש��ופית 14), מענה עצמאי על שאלות (ש��ופית 15), ודיוון כתיתת]:

כיצד רואה בעל-הבית הפונדקאי את הציפורים וכי怎 רואה אותו לעומתו ר' זוסיא?

[הפונדקאי רואה את הציפורים כרכושו ואילו ר' זוסיא רואה אותם כבעל-חיים שנשנת חיות באפרם, ונבראו מצידים בכנענים וברצון לעוף - וכן הן ראויות לממש צורך זה]

ציינו נימוקים بعد ונגיד מעשהו של ר' זוסיא.

[بعد: עוזר לציפורים להפסיק לטבול; נגיד: הкусיס את הפונדקאי וסיבך עצמו במכות]

מה הקשר בין מעשהו של ר' זוסיא למטרת שליחותו המקורית באותה עת?

[מעשה שחרור הציפורים מהכלוב מימוש מפתיע ולא צפוי של מטרת שליחותו של ר' זוסיא: פידון שבויים]

האם רומו הספר לדעתכם כי פגיעה בעלי-חיים מוביילה לפגיעה בבני-אדם?

[ניתן לראות בתגובהו האלימה של הפונדקאי ובנסיבות שהוא נותן לצדיק, ביטוי לאכזריות שגרמה לו להתעלם גם מסובלן של הציפורים הכלואות]

האם לדעתכם מוצדק לכלא ציפורים ועופות בכלוב?

[ניתן לעורר דעתם ודעותם בעד ונגד. במלخصו כדי לציין את העובדה ש מרבית התרנגולות בתעשיית הביצים בישראל כלואות כיום בכלובים קטנטנים, בהם הן אין יכולות אפילו לפרש כנפיים. שורה של רבנים יוצאים נגד לולי התרנגולות הצפופים שלטענתם אינם עומדים בעקבות צער בעלי חיים (ראייה/ה נספח בדיסק). למשל הרב לאו כתוב בחוות דעת בנוושא: "אני סבור שפסיקת הלכה בענין זה מוכחה להיות חד משמעית, לאיסור נידול תרנגולות בתנאים אכזריים ולקיים היפות משק הביצים בישראל לכה העונה על דרישות התקין בעולם המערבי. מדינת ישראל מוכרכה להיות אור לגויים."]

צרכים וזכויות

מערך שיעור לمولדה חבורה ואזרחות
מערך שיעור למורה // גרסה מצומצמת
לבית-הספר היסודי, כיתה ג'-י'

צרכים וזכויות שלנו - 10 דקות

מצגת לשיעור המקוצר ומיצגת לשיעור המורחב לכיתות הגבהות, מצויים בתקליטור ובקישורים.

[כתבת המילה "צרכים" על הלוח והסביר קצר על המושג]:

הצרכים שלנו הם הדברים שאנו צריכים וחשובים לנו, שבאמצעותם נוכל לחיות בבריאות ובטחון, ונרגש מאושרים.

שאלות לכיתה //

אם אתם יכולים לתת דוגמה לצורך שיש לכל כל בני האדם?
איזה צורך יש לכם באופן אישי?

[אפשר לעשות סבב שבו כל אחד יצין צורך אישי אחד, תוך עידוד לציין דבר שהם צריכים, דבר שהם שמחים על כך שיש להם, אדם שהם אוהבים להיות אליו או שהוא יעשה,vr כשותבות יהיו מגוונות. כל הצרכים שהتلמידים מצינים ייכתבו בטבלה בת ארבע עמודות, תוך ניסיון להפוך אמצעים ספציפיים לצרכים כלליים (למשל משחק מוחשב יכולת לעניין וכיף). לדוגמה]:

חיים, ביטחון ובריאות	צרכים גופניים	סביבה ומשפחה
חימם בריאות בטחון שלא יפגעו בו	אוכל מים שינה אוויר נקי	מכסה ופרטיות ענין וכיף הגנה ממזג אוויר חופש

זכויות הילד*

הצרכים הללו שעלייהם דיברנו חשובים עד כדי כך, שיש חוק שמן עליינו ודואג שנוכל לספק אותו. אנחנו לא מחווים לקבל את משחח המחשב הכי חדש או אייפון, אבל זו כן זכותנו שהיא לנו מעניין, ואסור בשום אופן לסגור אותנו בחדר שאין בו עניין כלל, אלא רק אוכל ומים וכרית לישון עלייה. יש לנו זכות לקבל כל אחד מהצרכים שרשותנו. נקרא ייחד את המשפט שנקרא "אמנת זכויות הילד", שمدינת ישראל ורוב המדינות בעולם חתמו עליו ומהויבות לשומר עליו.

שאיפות 2 //

[קוראים יחד את רשימת הזכויות ומשווים אותה עם רשימת הצרכים שיצרנו קודם. ניתן גם לצבוע בצבעו שונה כל אחת מארבע הקותרות בטבלה, ולסמן כל זכות באמנה בכתב/ים המתאים/ים (חלק ממשפט הזכויות באמנה כוללים שתי משפחות צרכיהם)].

צרכים של בעלי-חיים - 10 דקות

שאלות לכיתה //

נסתכל על רשימת הצרכים שיצרנו.

אם הצרכים אלה משותפים גם לבעלי-חיים?

ונסה לחשב כל כבל או חתול שאחננו מכירinos. [עוברים צורך-צורך ודנים האם הוא רלוונטי לבעלי החיים שאיתנו. חשוב להראות שגם אם האמצעים במובאה, הצרכים בד"כ משותפים. למשל, כלב לא צריך אייפון אבל כן צריך עניין וכיף - לשחק איתנו או עם כלבים אחרים, חתול לא צריך מילוט הערכה אך כן צריך ליטופים ושליא יצעקו עליו].

אם הצרכים האלה משותפים גם לחיות אחרות? לسور?

עליכם? לדג? לתוכי? לאפרוח? לפיל? לפרה? [קוראים בשם של חיים והتلמידים עונים האם הצרכים משותפים לה. אם התלמידים מתקשים לענות אפשר לבקש שיתייחסו לצורך, או לקבוצת צרכים מסוימת].

[עזרה למורה: הדין יתמקד במגן חיות שברור שיש להם יכולת חישה וצריכים חברתיים (יונקים, עופות, דגים). במערכות השיעור "חושים ותחושים" המיועד ללימודים מדעיים, אך יכול להוות גם מבוא לשער זה, נידונה בפשטות גם השאלה לאילו יצורים חיים יש יכולת חישה ורגשות, כולל צמחים למשל].

מצוות צער בעלי-חיים במורשת ישראל

דף עבודה 2 מתוך 2

2 // סבלו של הרוב הנערץ, עורך המשנה

רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה, המכונה "רבנו הקדוש", או פשוט "רבי", שמש כנשיא יהודה לפני 1,800 שנים, זוכה להערכתם בני דורו והדורות שלאחריו, עד ימינו. במקומות שונים מסופר שעבורו עליו שלוש עשרה שנים קשות, שבהן התيسר מכabi

שנינים טורדים. מדוע גוזרו עליו ייסורים קשים כאלה? כיצד נגאל מהם? **על כך מספר התלמוד:**
ישראל רבי על-ידי מעשה שהוא עצמו באו, ועל-ידי מעשה אחר הלאו. על-ידי מעשה באו, מה הוא? נגאל אחד שהוליכו אותו לשיטתה, הלה תלה ראשו בתוך כנף בגדו של רבי ובכח. אמר לו רבי: לך נוצרת [כלומר, נוצרת כדי שבני-אדם יאכלו את ברור].

אמרו ממשמים: הויאל ואינו מרchrom, שיבאו עליו ייסורים. ועל-ידי מעשה אחר הלאו ייסוריין. يوم אחד הייתה שפחתו של רבי מטאטהה את הבית, היו מונחים שם גורי חולדה והייתה מטמאה אותן. אמר לה: הניתן להם, הרי כתוב: "ורחמי על כל מעשין" (תהלים קמה, 9). אמרו ממשמים: הויאל מרchrom, נרchrom עליו. (марמות: תלמוד בבלי, Baba Mezia פה, ע"א; הטיפור מופיע גם בתלמוד ירושלמי ובמקורות נוספים)

שאלות (רשמו את תשובותיכם מאחורי הדף או במחברת)

א. מדוע נגע רבי יהודה הנשיא בייסורים?

ב. מדוע נפסק עונשו של רבי יהודה הנשיא?

ג. כיצד מתואר השינוי של רבי יהודה הנשיא, ומה מה לדעתך הוא נובע?

ד. מהו הליך ש牒קח המדרש למד, לדעתכם?

3 // כיצד רבי זוסיא מצוות פדיון שבויים

רבי משולם זוסיא, חי בפולין במאה ה-18, הוא אחד הדמויות הייחודיים והמורפלאות בעולם החסידי. התנהגותו מבטאת קיום מצוות ואהבת האל מתוך שמחה והתלהבות טבויות, ולא מtower למדנות שקדנית, כאמור. בסיפור הבא מתואר במעשה שעשה רב זוסיא, כשיצא להתרים כספים לקיים מצוות פדיון שבויים (מצווה חשובה ביהדות, שמטרתה לשחרר שבויים ובני ערובה):

פעם אחת נשא הצדיק רגליו לחייב מעות [כספים] עבור פדיון שבויים, ובא למילון אחד ובעל הבית, הפונדקאי, לא היה בቤתו. וראה הצדיק שם כלוב ציפורים, אין שהם ניצודים, ומוגמתם הוא לפרקתו באויר העולם לטבעם להיות ציפור דרו. וככמרו רחמי עליהם אמר: "אני מכתת רגלי להשיג מעות עבור פדיון שבויים, והנה אין פדיון שבויים גדול מזה להתיר הצפרים ממארסם".

עשעה כן ופתח החקן וברחו הצפרים לדרכם. ואחר-כך בא בעל הבית לביתו וראה שהחן פתוח והציפוריים אין. והיצר לו מאד מזה, ואמר לבני ביתו: "מי הוא זה שעשה לי הרעה הנגדולה"? ואמרו לו: "יש כאן איש אשר למראה עינינו הוא משונע, הוא עשה המעשה הרע". אמר בעל הבית לצדיק: "אתה המשועע,岷ן מלך לך [אין הרשה לך לבך] לעשות המעשה הרע, להבריח את הציפוריים שלך, והפסדת לי ממון הרבה ששילמת עבורה". אמר לו הצדיק: "כתוב 'ורחמי על כל מעשין' (תהלים קמה, 9, וכן כמרו רחמי ליהקה ממסגרותם". והייצה בעל הבית לצדיק מכות אכזריות. (סיפורים נוראים, ליקט יעקב קינדר, עמ' 77-76)

שאלות (רשמו את תשובותיכם מאחורי הדף או במחברת)

א. כיצד רואה בעל-הבית הפונדקאי את הציפוריים, וכייזד רואה אותו רבי זוסיא?

ב. ציינו נימוקים بعد ונגד מעשהו של רבי זוסיא.

ג. מה הקשר בין מעשהו של רבי זוסיא למטרת שליחותו המקורית באותה עת?

ד. האם רומז הסיפור, לדעתכם, כי פגיעה בעלי-חיים מובילה לפגיעה בני-אדם?

ה. האם, לדעתכם, מוצדק לכלוא ציפורים ועופות בכל צורה?

משימות ודין בכתה //

עינו בכל אחת מהתמונה שיקרנו מיד [ש��ופיות 8-4 או בדף העובדה] וחשבו:

מה היה מבחן בעל-החיים המופיע בה מאיתנו, אילו היה יכול?

[לדוגמה - סוס המנזל לעובדה: "שחררו אותו מהבדות!"; אפרוח במדורה: "אני רוצה את אמא!"]

עגל: "אני רוצה לזרע ולשחק בחוץ!"; פיל בקרקס: "אני רוצה לצעוד חופשי!"; קוף בכלוב: "אני זוקן לחום ואהבה!"]

צינו שלושה צרכים של דעתכם נמנעים מבעל-החיים בתמונה

[מהסוס נמנעים ממשל צעידה חופשית, ראייה לצדים, משחק ומנוחה; מהאפרוח - טיפול אימה ותחושים ביטחון; וכו']

האם אתם מכירים בעלי-חיים נוספים שזכויותיהם נפגעות בנסיבות דומות?

[גם חמורים וגמלים מנוצלים לעובדה ולסחיבת משאות; גם טלאים או עיגלים מופרדים מאממאותיהם בתעשיית המזון מהחי; גם כלב קשור ברצועה קצהה איננו יכול לשחק ולזרע כמו העגל; וכו']

ש��ופית 9 //

אילו זכויות בעלי-חיים מופרotas לדעתכם בתמונה של מעלה?

[הזכות לסייע הולמת, הזכות לחברה ומשפחחה ואף הזכות לשיפוק צרכים גופניים]

כיצד נפגע מי זכויותיו מופרotas בזורה כזאת?

[סביר ותשוכל מתחשים מהכליה המגבילה, שעலולים להוביל גם לעצבנות ותוקפנות במרקלה של הכלב]

איך ניתן למנוע פגיעה בזכויות מהסוג המוצג בתמונה?

[כלב: לדבר עם מי שקשר אותו ברצועה קצהה שייחזר אותו, או לפחות יאריך את הרצועה, ואף להתлон במשטרת או בתנו לחיות לחיות; עגלים: מכיוון שעוזרים זאת באופן תעשייתי-מסחרי-המוני למטרות כלכליות - מרכיבי יתר להשפייע על כך, אבל הדרך היחידה היא להראות לחברות המזון מהחי (בשר, ביצים, חלב) שלאו כרכנים אכפת מהנתאים בהם מגודלים בעלי-חיים, ושנסרב לknoot מוצרים שייצרו תוך התעללות ופגיעה בעלי-חיים. ניתן גם לפעול לעידוד חוקים שייפורו את תנאיםם, כמו חוקים אחרים שנתקבלו בארץ ובעיר באירופה].

כתבת אמנה לזכויות בעלי-חיים - 5 דקוט

בשתיות התלמידים, כתבת אמנה שתיתלה בכתה או במסדרון בית הספר. מומלץ להקדיש לכך שיעור נפרד, לכתוב את האמנה על פלקט גדול ולהת לתלמידים לקשט אותה ולחתום את שם עלייה. כדי לפתח כל משפט באמנה ב"אנחנו", למשל - "אנחנו מתחייבים...", או ב"אנחנו מתחייב..."

זכויות אדם וזכויות בעלי-חיים אחרים

ש��ופית 10 //

[אופסיכונאלי להרחבת בכתות ה-1-]

שאלות לכתה באמנת זכויות הילד הכרנו כמה זכויות שברור שהן מתאימות גם לבעלי-חיים, וכמה שנראות לנו

פחות מתאימות. לדעתכם, אילו מהמשפטים הבאים שמתוך האמנה מתאימים גם לחיות?

"יכולתי שידאגו לי לאוכל, לבגדים, לבית ולגינה" [רלווני לבעלי-חיים בלבד בגדיים, אך לחיות יש דרכים אחרות לגון על גוף כנון פורוה ונוצחת].

"יכולתי שלא יפגעו ברכוש שלי ובסודיות שלי" [תלווי איך מפרשים. רק בני אדם זוקקים לבעלות חוקית על רכוש, אך ניתן להשען גם על

הזכות של ציפור על הקן שבנתה למשל. סוד הוא מושג מזרב בהקשר של בעלי-חיים אך פרטיות חשובה להם מאוד. למשל, לתרגולות

חשיבות להטיל ולדיגר במוקם מסויר ע"מ להגן על אפרוחיה].

"יכולתי לקבל שם ומקום אליו אשתייר" [לחיות אין שמות אך הן מוחות את חבריה להקה, בני זוג ואת הגורים שלהם]. תרגולות,

למשל, מזהה את האפרוחים שלא שקרים לה, ופונגויניס מזהים את בן הזוג מרחוק ע"י קול מיוחד שהוא משמע, בדומה לקריאת

שם. חשוב מאד לבעל-חיים להיות חלק מלאקה ולדעת לאן הם שייכים].

"יכולתי לומר את דעת ולביע את רשותי" [בפרישה המקובל, הזכות לחווץ ביטוי היא כמובן זכות אונשת מובהקת, אך אפלו בונגע

אליה ניתן לעודד את התלמידים לחוש על הקבלות לצורך של חיות להשען את קולן, לשורך שיר כיוזר או ליליל בפחד, או לבטא את

עצמם באופן לא מילולי - לרמז במקרים גוף שהם חוותות לכלת למקום מסוים, שהן חוותות לעשרות דבר מסוים, וכו']

האם תוכלו למצוות גם זכויות שלולונטיות לבעלי-חיים מסוימים אך לא לבני אדם?

[דוגמאות לתשובות אפשריות: הזכות לנקן ולדיגר רלוונטי רק לעופות, הזכות להtauופף ולנדוד רלוונטי רק לעופות ודגים ממינים

משמעותם, הזכות לחיות במים רלוונטי רק לדגים ובבעלי-חיים ימים, וכו']

האם תוכלו למצוא גם זכויות שלולונטיות לכל בני-האדם, אלא רק לקבוצות מסוימות?

[הזכות להציג בבחירות - חובה ביותר אך אינה רלוונטית לתינוקות למשל; הזכות שיפרנסו אותו - זכות שמורה לרוב רק לילדים]

מלוא עוד שתי דוגמאות לפחות בכל טור בטבלה הבאה [ש��ופית 11].

* להרחבת למורה: הצהרת זכויות הילד בישראל, וחוק זכויות התלמיד, באתר משרד החינוך.

זכרים וזכויות (הmarsh)

ש��ופית 3 //

[הציג ש��ופיות צרכים של בעלי-חיים, חזרה וסיכום ההשוואה בין צרכי בעלי-חיים לצרכי בני אדם, ודין בשוני באופן סיטופון הרצכים]:

כפי שראינו, הצורך הבסיסי שלנו, וגם של בעלי-חיים, הוא הצורך במצב גוף נקי תקין [לחיזה להכנסת הטו הראשן בטבלה]. זה כולל את החופש מכאב, ממכות ופציעות, מהתעללות, את הצורך בבריאות, ואת הצורך הבסיסי לחיות.

צרכים מסווג נוסף הם צרכים גופניים [הכנסת הטו השני בטבלה]. צריך זה כולל את הצורך ב邏輯 (邏輯, טעם, מזון), את הצורך במזון מספק (邏輯, טעם, מזון), והזיה נקיים, את הצורך באוויר נקי ל נשימה ואת הצורך בשינה מספקת.

צורך מורכב יותר, אך חשוב לא פחות, גם בשיבילו וגם בשיביל בעלי-חיים, הוא הצורך בסביבה הולמת [הכנסת הטו השלישי בטבלה]. בכך נכללים הצורך השליishi בטבלה]. בפרק נכללים הצורך בסביבה שהוא נזע בחופשיות, הצורך בסביבה העניינית ומוניות שאופיינית לחיות הנגידו (עופות מים, למשל, יסבלו בהיעדר מקום לשוחות ולטבול בו), את הצורך לשחק (במיוחד, אך לא רק, לגורים), לחקור את הסביבה ולחפש מזון או מCHASE.

הצרכים המורכבים ביותר בצויר בחברה ובמשפחה [הכנסת הטו הרביעי בטבלה]. בעלי-חיים שונים זוקקים לקשרים זוגיים, וכן קיימים בהם הצורך לטפל בצדדים ולהגן עליהם, וכך מוכן הוריהם. בעלי-חיים החינם בקבוצות (להקות, עדדים, וכו') זוקקים לקשרים חברתיים עם בני להקמתם, הכוללים חברות, חיפוש מזון משותף, חברות, תקשורת וכיו'ב).

פגיעה בעלי-חיים - 5 דקוט

אנחנו רואים בקלות איך התעלמות מצרכים של בעלי-חיים הנתונים לשילוטנו יכולה להוביל לפגיעה בהם:

[הכנסת את האלמנט הבא במצגת - הפס האדם]

התעלמות מה צורך במצב גופני תקין עלול להוביל לפגיעה גופנית ישירה בעלי-חיים: לגרימת כאב, מחלות, פצעה, נכות, למנעיעת טיפול רפואי מוות.

התעלמות מצריכי הגוף של בעלי-חיים עלולה להוביל לנזק לבelly, כאב, מצוקה והולמי. מניעת טיפול צרכים גופניים, יכולה להביא לידי ביטוי בהרעבה או הצמאה, בהאכלה מזמן לא מתאים, במניעת טיפול רפואי, במניעת שינוי וכדומה.

התעלמות מה צורך בסביבה הולמת עלולה להוביל לנזק לבelly, דיכאון, תשכול, ואפילו חולין. סביבה מוגבילה זו יכולה להתקיים, למשל, ככליאה מתסכלת בשטח קטן, צפוף או מזוהם, או בכליוב משעימים וחסר גיוון וגורויים.

התעלמות מה צורך החברתי והמשפחתי של בעלי-חיים ביחסו של כליאתו בביון, תסכול, ואפיילו חולין. סביבה מוגבילה זו יכולה להתקיים, למשל, עלולה לגורום לדיכאון, מצוקה, ואירוע פזקוז אצל בעלי-חיים.

[מורים ביוור הניסויים שערך הפסיכולוג הארי הארלו (הו בעצם התעלמות קשה בזקופים), שמצאו שנור קופים הגדל ללא טיפול אם - גם אם הוא מזוהם ומתופל היטב בביון - "ישתגע" ולא יכול לתקוף בברורות באופן נורמלי].

בעלי-חיים שחיים איתנו אנחנו ב"כ" מספקים את הצרכים האלה, או לפחות את חלקם. חשוב מזוהם, למשל, שנitin מים לחותל שלונו גם לחותלים בחוץ, ושנוציא את הכלב לטוויל. אבל בעלי-חיים בטבע יודעים לדאות לעצם למלוי הצרכים האלה בצורה הטובה ביותר, ואנו רק צריכים לא להפריע להם ולא למנוע מהם את הצרכים האלה: כבשה בטבע מחפש עצמה עשב לאכול,اما ברוחה דוגרת על הביצים שלה ודווגת לאפרוחים, וגורי אריות משחקים בכיף אחד עם השמי. אך אם נכלא את הכבשה בעלי אוכל, נפריד את האפרוחים מאמא שלהם או נבודד את גורי האריות, אז נמנע מהם להשיג את הצרכים שלהם ונפגע בהם מזוהם.

זכויות בעל-חיים - 15 דקוט

[הכנסת את האלמנט הבא במצגת - שורת הזכויות: הזכות לא לסייע מלשל מAMILIMOT, הזכות לשיפוק צרכים גופניים, הזכות לסייע הולמת,

הזכות לחברה ולמשפחה]

אמרנו קודם שאם שומרים על הצרכים של מישחו או זה אומר ששמורם על הזכויות שלו. כמו באמנה לזכויות הילד. בסוף השיעור [או בשערו המשך] נכתוב אנו אמנה לזכויות בעלי-חיים.

חושים ותחושים
מערך שיעור למדעים טכנולוגיה ובiology
מערך שיעור למורה //
גראסה מצומצמת, לבית-הספר היסודי (כיתות ג'-י')
מצגת לשיעור המ鏑ר ומציגת לשיעור המורחב, וכן המערך המורחב לכיתות הגבוחות, מצויים בתקליטור ובקישורים.

חושים של בני אדם וחיות אחרות - 10 דקות

שאיפת 2 //

פוטחים בשאלת לכתה לכתה
אילו חוותים יש לבני-אדם?

[מנית חוותים] ראייה, טעם, ריח, מישוש, שמיעה.
[בכיתות הנמוכות כדי להציג את חוותים במשמעותם פרט ולשאול את התלמידים כיצד אנו מכירים את תכונותיהם באמצעות אבריו החישה, למשל - איך יודעים שבעת התפקיד אדום? התלמידים - חוותים אותו בעיניהם]

מדוע נקראים "חושים" בשם זה? לאיזו מילה הם קשורים?
חושים נקראים בשם זה משום שהם גורמים לנו לתחששה. כשהאנו נוגעים באש יש לנו תחושה של "חם" ושל "כואב". וכן מבירנים שהזאת "מסוכן".
המידע שמנקלט בחושים לא נשאיר אחריו מזע סתום, הוא עוזר לנו להסתדר בעולם: כשהוא מביא לנו נזק את הגוף, נשנעים לנו, נשאיר אותו. מכאן שמי שיש לו חוותים מרגיש וקלט דברים.

שאיפת 3 //

חושים אינם אופייניים רק לבני אדם. אילו מהיצורים הבאים יש לדעתכם חוותים?

[מציגים בזו אחר זו את תמונות היוצרים בשאיפת 3 - פטריות, צפרדע, עצים ודגים - וdoneim בתשובה בונגע לכל אחת מארבע התמונות המופיעות בשאיפת. מסכימים, למשל, שלדגים ולצפרדעים יש עיניים, אך שחשוש ראייה בודאי יש להם. לעומת זאת, לפטריות ולעיצים נראה שאין חוותים.]

שאיפת 4 //

שאלות לכתה
איך אפשר לדעת למי יש חוותים? למשל, איך יודעים אם פיל רואה?

איך אפשר לדעת מי מרגיש דברים? למשל, איך יודעים אם לבן כואב? ולדג?
[אין ציפייה כモンן להגין לתשובה מדעית לשאלות אלו, שבהן עוסקת מערכת השיעור המורחב. השאלות מיעדות בעיקר לחידוד האינטואיציה של התלמידים בנושא. ניתן גם לשאול "האם לדעתכם ניתן לומר שלמלצלמה יש חשש ראייה?", ולאחר מכן מספר תשיבות אפשר לסכם בכך שהמלצלמה לא באמת "ראה" שום דבר, אלא רק מהשנת מודיען חזותי.]

שאיפת 5 //

דרך פשוטה יחסית לדעת מה אדם מרגיש היא לשאול אותו. אבל זה לא יכול לעזור לנו במקרה של תינוקות או חיות.

או איך אפשר לדעת מה תינוק או בעל-חיים מרגיש?
[כדי לאסוף מהתלמידים מספר הצעות לתשובה. לחייב בחיצה בשאיפת 5 תחשוף "רמז": תמונה אדם יפני כועס. אנו יודעים שהוא כועס גם מבעל-הנינה בפניהם. התהנחות שלו מעידה על כן]. דרך פשוטה נוספת, היא להתבונן בתהנחות: בשפת הגוף, בהבעות הפנים, בקולות שהוא משמיין, וכדומה [ניתן להציג כמה הבעות פנים או התהנחות בפנטומימה, ולביקש מהתלמידים לזרות את הרגש שהם מבייעות].

התהנחותנו מעידה על הרגשותינו ועל מחשבותינו. קל להבין כי גם התהנחות של חיוט אחריות מעידה על רגשות ומחשבות. לכטב, פחד או הנאה יש ביטוי בתהנחות. למשל, אם נתבונן בחיה שפוחחת נבחין שהיא ברוחת, רודעת ומתנשמת או קווארת קריאות של פחד. חתול שננה - מגירג, ואנו יכולים לשמעו אותו. היה שכואב לה מטפלת באיבר הכוואב ואנו יכולים להבחן בכך, ועוד.

[אפשרות להעמקה]
ניתן ללמדן מההתהנחות גם על העדפות מורכבות. למשל, כאשר ריה בוחרת באופן עקבי אפשרות אחרת מבין כמה שפותחוות בפניה. כאשר מדובר בחיות חברותיות, הסימנים שהן מחליפות ביניהן מעדים אף יותר "מה עבר להן בראש". קל להבין שקוואט יד לחבר להקה שאוכל פרי, מרגיש תיאבן, ורוצה לאכול.

ישנן גם דרכים עיקריות להבין מההתהנחות של חיוט מה הן מרגישות: אחת מהן מכונה "**شمירת כאב" שאיפת 6**".
הכוונה לתופעה שבה בעלי-חיים (כולל בני אדם) מפסיקים להשתמש זמנית באיבר פגוע בגופם, גם במקרים שבהם הוא יכול לתפקיד, למשל צליפה.

צריכים וזכויות דף עבודה לתלמידים

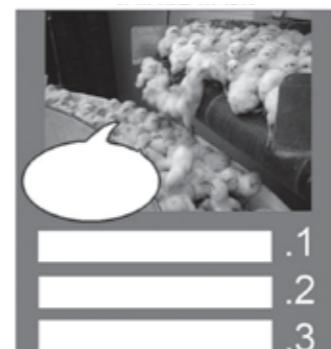

א. עינו בכל אחת מהתמונות
ורשםו במקום המתאים:

1. מה היה מבקש בעלי-החיים המופיע
בתמונה אילו היה יכול?

2. צינו 3 צרכים של דעתכם נמנעים
בעלי-החיים בתמונה.

3. האם אתם מכירים בעלי-חיים נוספים
שזכויותיהם נפגעות בנסיבות דומות?

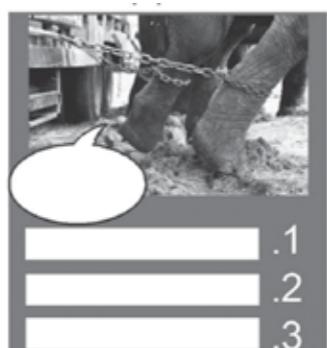
אפרוח במדגרה

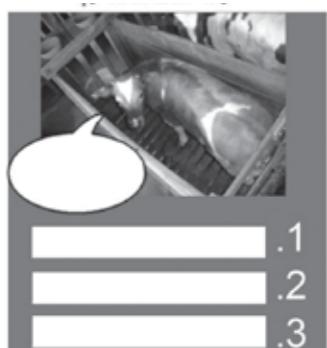
סוס המנצל לסתיבת משאות

גור קופים בכלוב

פיל בקרקס

עגל חלב בתא עץ

ב. עינו
בשתי
התמונות
הboveות:

- אילו זכויות בעלי-חיים מופרotas, לדעתכם, בתמונות של מעלה?
כיצד נפגע מי שזכויותיו מופרotas בנסיבות צאת?
- איך ניתן למנוע פגיעה בזכויות מהסוג המוצג בתמונות?

חושים ותחושים

דף עבודה לתלמידים

השלימו את המשפטים הבאים:

כלב ששם **שהאדם המטפל בו** חזר הביתה, **עשוי**
בעל-חיים שרגלו נפצעה או נשברה, **עשוי**
תרנגולת שפוחתת **שהאפרוחים** שלה בסכנה, **עשוי**

לפניהם חיוור מפגש בין שתי קבוצות פילים, מתוך הספר **"כשפילים בוכים"**. אצל הפילים, נקבות הן מנהיגות העדר. העדרים מתוארים בקטע הבא מונגים על ידי שתי פילות, המכונות 'טרזיה' וסליט איר':

"מרחך חצי קילומטר כבר החלו הפילים לקרוא זה אל זה. תרזה שינתה כיוון, והחלה לлечט מהר. ראש הפילים ואחותיהם היו זקובפים, ונוזל ניגר מבלוטות הרקה של כל הפילים בעדר. הם נעצרו, קראו, קיבלו תשובה, שינו מעט את כיוון הליכתם, ומיהרו קדימה. קבוצתה של סלית איר הניחה מקבוצת עצים, והתקדמה לעברם בריצה. הפילים בשתי הקבוצות מיהו אלה בלבד בצוחחות ובתרועות. תרזה וסליט איר רצו זו אל זו, הקישו חטים, ושיילבו את חdiskהן תוך נהמות ונפנופי אוחניים. כל הפילים ביצעו טקס ברכה דומים, חגו זה סביב זה, נשענו זה על זה, התחכו זה זהה, שיילבו את חdiskיהם, והריעו, נהמו וצעקו. הנוזל מבלוטות הרקה שלהם ניגר על סנטורייהם."

(**"כשפילים בוכים"**, עמ' 129-130)

מה לדעתכם הרגינוו שתי קבוצות הפילים בעת המפגש?

כיצד מבטאת חייה המוכרת לך (כמו חתול או כלב) הרגשה דומה?

ציינו נקודות דמיון ונקודות שונות בין התנהגות הפילים להתנהגות בני-אדם בנסיבות דומות.

נקודות דמיון:

נקודות שונות:

שאלה אתגר חישבו: מה התועלת בקיומן של תחושים שליליות?

חושים ותחושים (המשך)

משימות לתלמידים - 15 דקות

שאלה 7 // מחלקים את דף העבודה ומקשימים מהתלמידים להשלים את המשפטים הבאים:

כלב ששם **שהאדם המטפל בו** חזר הביתה **עשוי**... [לכשוך בזבוב, לקפוץ, להתרוץ, ללקק את המטפל];
אפשר לשאול מה לדעתם הרגיש הכלב לפני-כן, והאם לדעתם כלבים חווים גגעעים.

בעל-חיים שרגלו נפצעה או נשברה, **עשוי**... [לשכ卜 על צדו, להיאנה, לילך כמו גור, ללקק את רגלו];
תרנגולת שחששת **שהאפרוחים** שלה בסכנה **עשוי**... [لتזוף, לרזוץ, לחפש את האפרוחים, לקרקר]

שאליות 8-15 //

מבקשים מהתלמידים לרשום לעצם משפט קצר המתאר את הרגשותה של החיה הנראית בכל אחת מהתמנונות הבאות במצגת ומשווים בין תשובות נבחרות שכתבו תלמידים וענודים על הדמיון בינהן, המעיד על יכולת אינטואטיבית טוביה להזות רגשות מסוימים גם בקשר לחיות שונות מאוד מאייננו.

מציגים את שאלה 16 // 9 התמנונות הממוספרות, ומבקשים מהתלמידים לכתחזב במחברותיהם משפט המבטא את תחושת החיה בכל תמונה, ומשווים שוב בין התשובות.
[ניתן במקומות כתיבה במחברת לעבורו לרשום לתשובות בעל-פה]

שאלה אתגר לסימן שאלה 17 //

[אם נשאר זמן, והתרשמת שהיא מתאימה לרמת הכתיבה]:

חישבו כיצד יכולות להוביל לנו חזוקה תחושים שליליות.

פעילות חוותית להרחבה

פעילות חוותית לבחירה לסייעו לסייעו - 10 דקות

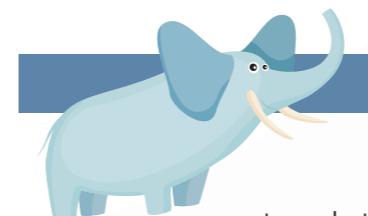
פנטומימה רגשות - ליד נבחר קרטיים עם שם של גש וידיגים אותו לכיתה ללא מילום, על מנת שייחשו. משחק פנטומימה - ליד נבחר קרטייה עם שם של חיה, אריה או שקרורה לה, ורגש - ויציג לכיתה על מנת שייחשו (ניתן לומר רכיב אחד ולהציג את שני האחרים).

כתיבת סיפור קצר לאחת מהתמנונות הממוספרות. צפיה בסרטון "לחיקן את העולם עם כולם" [בתקליטור], ובעיקר בפרק השני ברגשות בעלי חיים.

פעילות לבחירה להרחבה ולסייעו הנושא בשיעור המשך:

הנתת אמנה כתיתית להגונה על בעלי חיים.

כתיבת דוח-שיח או כתיבה וצייר קומיקס של שיחה בין אדם לבעל חיים על רגשותיו, כגון כלב קשור או תוכי בכלוב המסביר לבניו על רגשותיו. הכתנת פוסטר כתיתתי מתמנונות החיים במצגת, בתוספת בלוני דיבור המבטאים את מה שנריגשות.

[שאלה 18, ובדף העבודה לתלמיד, מחוץ למסגרת הזמנים - לשיעור המשך או בבית]
נקרא כת עיתור מפגש בין שתי קבוצות פילים, מתוך הספר **"כשפילים בוכים"**. אצל הפילים,

נקבות הן מנהיגות העדר והעדרים המתוארים בקטע הבא מונגים על ידי שתי פילות, המכונות 'טרזיה' וסליט איר':
"מרחך חצי קילומטר כבר החלו הפילים לקרוא זה אל זה. תרזה שינתה כיוון, והחלה לлечט מהר. ראש הפילים ואחותיהם היו זקובפים, ניגר מבלוטות הרקה של כל הפילים בעדר. הם נעצרו, קראו, קיבלו תשובה, שינו מעט את כיוון הליכתם, ומיהרו קדימה. קבוצתה של סלית איר הניחה מקבוצת עצים והתקדמה לעברם בריצה. הפילים בשתי הקבוצות מיהו אלה בלבד בצוחחות ובתרועות. תרזה וסליט איר רצו זו אל זו, הקישו חטים, ושיילבו את חdiskהן תוך נהמות ונפנופי אוחניים. כל הפילים ביצעו טקס ברכה דומים, חגו זה סביב זה, נשענו זה על זה, התחכו זה זהה, שיילבו את חdiskיהם והריעו, נהמו וצעקו. הנוזל מבלוטות הרקה שלהם ניגר על סנטורייהם." (**"כשפילים בוכים"**, עמ' 130-129)

שאלות לכיתה //

מה לדעתכם הרגינוו שתי קבוצות הפילים בעת המפגש? [שמחה, התרגשות]

כיצד מבטאת חייה המוכרת לכם (כמו חתול או כלב) הרגשה דומה? [קפיצות, ליקוקים, נביות שמחה]
ציינו נקודות דמיון ונקודות שונות בין התנהגות הפילים להתנהגות בני-אדם בנסיבות דומות [נקודות דמיון במאגר
משמעות: ריצה זה עבר זה, מגע פיזי, השמעת קולות התרגשות; נקודות שונות: הנוזל מבלוטות הרקה שלא קיים אצל בני-אדם (אלא בזורה אחרה אול), כגון דמויות, ליפוף החדרים זה זהה]

[פוחדים בסיפור סייפו של שבא מנחם בדף העבודה או בשקופית 3] טלי רצחה לנצל כלב, והחורים לא הרשו לה. היא ה��פלה לשמעו מסבאה מנחם שגם הוא גידל פעם חיות - אבל לא כלבים או חתולים, אלא עופות. [קוראים בקהל רם, רצוי בשיטוף התלמידים, את סייפו של שבא מנחם, בדף העבודה או בשקופית 3]

משימה לכיתה

צייר את הלול "של פעם" על פי תיאورو של שבא מנחם. הקפידו לציר לתרנגולות את כל מה שדרוש להן כדי לקיים את הפעילויות הטבעיות החביבות עליהם.

[ניתן לחלק לתלמידים דף מצולם ריק ברובו, מלבד תרגולת במרכזה; ניתן להדפיס את הדף מקובץ בתיקיית השיעור בתקליטור]

תעשייה הביצים המודרנית - 10 דקות

מאז שהסבים שלנו היו ילדים תעשיית הביצים השתנתה מאוד, בעקבות ההתקנות הטכנולוגיות. אבל במקורה זהה אנו רואים שהתקנות הטכנולוגיות פגעה בתרנגולות. ככל שפיתחו אמצעים יותר מתחכמים, כך ניתן היה להכניס את התרנגולות לכלאים קטנים וצפופים.

שאיפת 4 //

מגדלים רצוי לצוף את התרנגולות, הרבה תרגולות בשטח קטן, על מנת לחסוך כסף [ניתן להדגים - אם ניתן לעשר תרגולות להסתובב חופשיות פה בחדר הcticaה יהיה לנו מקום אבל הן יטלו בערך 10 ביצים ביום. לעומת זאת, אם נמלא את הcticaה בשורות של כלובים צפופים יוכל להכניס באותו שטח מאות תרגולות ומכך - מאות ביצים]. בתקופת הסבים שלנו, אם היו שמי תרגולות בלבדים צפופים הן היו מותות מהר. אבל מאז בני האדם המציאו כמה המכאות שאפשרו את הציפוי: ייטמינים ואניביוטיקה מאפשרים לטפל במחלות, שמתפרצות ועוברות בקבוצות בלולים תרנגולת תרנגולת, בכלל תנאי הציפויות והכלון. מכונות אוטומטיות שמאמינות, מאוירות ואוספות את הביצים מאפשרות ללולן אחד לטפל באלפי תרגולות במבנה אחד.

שאיפת 5 //

כך נראים הכלובים של התרנגולות בתעשיית הביצים כיום. כלובים אלה נקראים כלבי סוללה.

שאיפת 6 //

השו בין המשק המסורתית ובין לולי הכלובים. אילו פעילויות ביצעה התרנגולת אז, ואינה יכולה לבצע ביום בלולי הכלובים?

[הличה, התעופפות, "אמבטיה חול" לנקיון הנוצות והיפטרות מטפילים, ניקור בקרקע, עמידה על ענף, טיפול באפרוחים, ועוד] ציינו מהה עוד לדעתכם עלולה לסייע לתרנגולת הכלואה **שנתיים** **בלול סוללה**. [שהקיקת הנוצות כתוצאה משפשף בסורי הכלוב, עמידה של התרנגולת החזקה על החלשה כדי לחזק מעמידה על רצפת הרשת - מה שנורם לחילשה לסייע משקל כפוף על הרשת, שעומם מהכיליה בכלוב קטן וחושך בעלי אור ואדמה, ועוד]

שאיפת 7 //

ציינו שלושה מקומות בהם סובלים בני-אדם מצפיפות. [אוטובוס, מעליות, שוק, רכבת, הופעת רוק, וכו'] תארו מקרה שבו סבלתם אתם מצפיפות? כמה זמן זה נמשך? מה הייתה מרגשים אילו היותם חיים בצפיפות זו באופן קבוע?

בשל הצפיפות התרנגולות נעשו עצביות ותווכניות בכלובים הקטנים, ולא הייתה להן אדמה לנקר בה. כתוצאה לכך הן התחילה לנקר את השניה באלים.

התקנות הטכנולוגית והשפעתה על בעלי חיים

מערך שיעור למדעים וטכנולוגיה
מערך שיעור למורה // גרסה מוצמצמת, לביה"ס היסודי // כיתות ג'-י'
סרטון, מצגת לשיעור המקוצר ומציגת לשיעור המורחב, וכן המערך המורחב לייחסות הגבהתה, מצויים בתקליטור ובקישורים.

זמנים משתנים - 15 דקות

.ufi בסרט

"לחולק את העולם עם כולם" [בתקליטור], חלק ג' "התקופה משתנה, רוח התקופה משתנה". מאז האדם הקדמון בני אדם כל הזמן מצאים עוד המצאות חדשות. התקופה שלנו היא התקופה של ההתקנות הטכנולוגיות מאוד גדולה. טלפון סלולרי יצא לשוק לפני חמישה שנים נחשב היום למיושן. ראיינו בסרט דוגמאות למצאות של האדם, שהחליפו שימוש בערלי-חיים.

שאלות לכיתה [תשובה התלמידים יכתבו על הלוח]

אילו דוגמאות אתם זכרם מהסרטון? לאילו שימושים השתמשו בעבר בערלי-חיים ובמה משתמשים במקום זאת כיום?

האם ההתקנות הטכנולוגית עזרה לבעלי חיים במקרים האלה?

האם יום אנחנו עדין משתמשים בערלי-חיים לצרכים שונים שלנו? מה למשל? [דוגמאות שעוזר יוצרים על ידי התלמידים וניתן להסביר, אין חובה לציין את כולן - לבוש וশמיות (פראווה, עור, צמר, נצחות), מأكل (בשר, ביצים, חלב), בידור (קרקסים, קוסמות, גני חיות, חיות מחמד), מחקר, נחיה, ואפילו קישוט (דגי אקווריום)]

האם לדעתכם בעוד כמה שנים יוכל להחליף בחלק מהשימושים האלה בערלי-החיים במכונות

או במכשירים חדשים, או פשוט יותר עליהם? [גם יום ניתן לזכיר על שימוש בערלי-חיים למטרות הללו, למשל - פרווה ועור סינטטיים, קרחונים ומופעים לא בערלי-חיים, חלופות טכנולוגיות לפחות חלק מהניסיונות בערלי-חיים, מأكلים מדיניות מהצומח בהם גםأكلת שמחקים בשער בטעם ובראה, אפילו דגי פלסטיק צפים].

אם כן, האם ההתקנות הטכנולוגיות בערלי-חיים שבשים לנו? [למרות מה שנראה, במקרים רבים ההתקנות הטכנולוגיות דוחוק פוגעת בערלי-חיים. חלק מהמצאות של בני אדם פוגעות יותר בערלי-חיים מכמה שנפגעו לפני הממצאה. כך זה גם אצל בני אדם - חלק מהפתרונות הטכנולוגיים עוזרים לבני אדם, למשל רפואי, וחולק פוגעים בהם, למשל כלי נשך].

כעת נראה דוגמא אחת לאופן שבו ההתקנות הטכנולוגיות פגעה בערלי-חיים, וכייז אפשר לשנות זאת.

התרנגולות בימי השבתות - 10 דקות

בספרי הילדים מוצג משק-החי כמקום כפרי רגוע שבו נהנות "חיות המשק" מהגנה ומזון, ומספקות לאדם בתמורה ביצים, חלב ובשר. באו נראה מה הקשר בין דמי זה לבין המצאות, איך זה היה פעם ואיך היום, בעזרת דוגמא אחת של משק לגידול בערלי-חיים. הדוגמא שבחרנו להביא היא לולים של תרגולות שמגדלים אותן בשבייל הביצים שלהן.

שאיפת 2 // **לפניכם קטע משיר ילדים בנושא משק החי: הנה אמא הדוגרת / היא הולכת ומנקחת / אתה הולכים הולכים / יחד כל האפרוחים**

כיצד מצטיר משק-החי בשיר (בתמונה בשאיפת מס' 2 במצגת?) [בתמונה ובשיר מתואר כיצד התרגולות מטפלת באפרוחים אלה, מגנה עליהם ומחממת אותם, ומשק החי מצטיר ממשק נעים, מוגן ושלון]

האם לדעתכם התמונות והשיר מייצגים את תעשיית הביצים בימינו? [מסקנת השיעור תהיה כמפורט להלן, גם אם חלון יתבזבז בהמשך]

[מסכימים את עניין ייצוג המשק בספרי הילדים]:
איורים ושירים כמו אלה שראינו מבוססים על המשקם הקטנים שהיו בימי הסביבים והסבירות שלנו [אם רוצים לדיביך, אפשר להסביר שאיפלו ביחס למשקם המשפחתיים הקטנים מדובר בתמונה אידיאלית של המציאות, המסתירה פגיעות בתרנגולות שהיו גם משק המסורתי, כמו שחיטת התרנגולות]. כאן אנחנו רואים שבימי הסביבים והסבירות שלנו, לפני כחמיים שננה, החיים של תרגולות היו לא רעים.

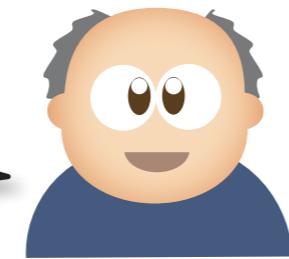

התקדמות הטכנולוגית והשפעתה על בעלי חיים

דף עבודה לתלמידים

לפני 60 שנה, אנשים רבים טיפלו בתרנגולות, כמו התרנגולות חיו בחצר, בלהקות קטנות. הן הסתובו חופשית על האדמה ויכלו לירוץ, להתעופף, לנקר בקרקע, לעמוד על ענף, ואף היו לעיתים לדגון בקן מוסתר ולגדל אפרוחים ולטפל בהם בסירושות. את בטח לא יודעת שהתרנגולות הici גדול של תרנגולות זה "אמבטית חול" במשמעותה. ב"אמבטיה" זאת היה מתפלשות באדמה ומעיפות עופר לחוץ המוץ. כהה היה מסלולות טפילים, אבל גם נהנת מכל רגע, פעם לכל תרנגולת היה שם, והוא מזמין מיד וואים אם היא מתנהגת חזקה, ואולי זקוקה לטיפול.

קראו את דבריו של סבא מנחם והשו בין המשק המסורתי ובין לولي הכלבים (בתמונה למטה). אילו פעילויות ביצעה התרנגולת אז, ואינה יכולה לבצע ביום כלoli הכלבים?

ציינו מה עוד לדעתכם עלולה לסייע לתרנגולת הכלואה שנתיים בכלוב סוללה.

לסיכום: ראיינו שיש הממצאות של בני-אדם שעוזרו לבני-חיים והקלו על חייהם. לעומת זאת, יש גם הממצאות שהאדם המצא על מנת להחסך כסף, אבל בעצם הן פוגעות בעבלי-חיים. כלובי התרנגולות הם דוגמא אחת לכך והן מושפעות מהתמורות בעבלי-חיים. זאת אומרת שטכנולוגיה היא לא תמיד טובה או תמיד טובה או תמיד רעה בשבייל בעבלי-חיים, הכל תלוי בשימוש שבני-אדם עושים בה.

ראיינו שגם ביום שהם טובים יותר לתרנגולות, יכולם אפשר לבחור ולהשתמש בטכנולוגיה גם כדי לשפר את תנאייה.

התקדמות הטכנולוגית והשפעתה על בעלי חיים (המשך)

שאוףית 8 //

[אפשרות להעמקה]
היום כמעט כל התרנגולות שמשמשות לביצים חיות כל חיין בכלובים קטנים וצפופים.
[שאלה לכתה]:

מדוע לדעתכם עשויה רצפת הכלוב רשת? [כדי שההפרשות ייפלו ולא יאפסו בתוך הכלוב.]

מדוע לדעתכם נטוה רצפת הכלוב אלכסון? [כדי שהביצה תונגלת למסילת האיסוף.]

איך לדעתכם משפיעה רצפת הרשת האלכסונית על גופה ועל הרגשותה של התרנגולת? [אוסףים מספר תשובות ומبنינים יחד שהרשת תמנידית, אי יציבות, ושרגלי התרנגולות בנויות להיאחז בענף ולא ברשת. אפשר שציפורי הרגליים של התרנגולות מתארכות כי הן אין נשחקות מהליהקה על אדמה, והן עלולות להסתגר ברשת. האפשרות היחידה של התרנגולות לשיף את ציפורניהן היא... על גוףן של שכנותיה לכלוב.]

לולי חופש ולולים אורגניים - 5 דקות

אם נטוה רצפת הרשת בטעמיה הביצים בארץ חיין בכלובים אלה. אבל יש גם לולים אחרים, שנקראים "לולי חופש". לולי החופש דומים יותר למשק של פעם, כמו זה שהיה לסייע של טלי בסיפור [אפשר לדיבך ולczyין שמדובר בלילה יותר, שבה יש פחות יחס אישי לכל תרנגולות ולזכרים והבעיות שלהם]. אך עדין מדובר בתנאים טבעיים בהרבה מאשר ב"כלובי סוללה". יותר יותר צרכנים מדינפים לknות ביצים מלולי חופש, שבהם התרנגולות אינן כלואות בכלובים, ויכולות לצדוד על האדמה, ליהנות מਆור המשמש או להטיל בקן מוסתר. לביצים ש망יעות ממשקים אלה קוראים "ביצי חופש" או "ביצים אורגניות".

שאוףית 9 //

[שאלה לכתה בהמשך דף העבודה]:
תארו מה עושות התרנגולות בתמונה
הבות שצולמו במשק "ביצי חופש"
ונסו לשער מה מטרת התרנגולות
בביצוי פועלות אלה.

[מסתרות מהמשק תחת עצה תנאה בחצר; מבצעות "אמבטית חול" קבוצתית בגומה שחפרו באדמה
לסילוק טפילים ולגירוד מהנה]

שאוףית 10 //

לאחרונה החליטו חברות [קליפורניה, מישיגן ואוהיו בארה"ב; בולגריה, אסטוריה ושויץ באירופה] לאסור על כליאת התרנגולות בכלובים בשל האכזריות שלהם. בישראל עדין אין חוק כזה, אבל יש ארגונים שדואגים לבעלי חיים שמנסים להעביר חוק דומה גם בארץ. אם הרבה אנשים יתמככו בחוק זהה, ובונסף לכך יפסיקו לקוחות ביצים המגיעות מכלובים, יאסר גם כן גידול התרנגולות הדוחשות בכלובים צפופים.

לסיכום: ראיינו שיש הממצאות של בני-אדם שעוזרו לבני-חיים והקלו על חייהם. לעומת זאת, יש גם הממצאות שהאדם המצא על מנת להחסך כסף, אבל בעצם הן פוגעות בעבלי-חיים. כלובי התרנגולות הם דוגמא אחת לכך והן מושפעות מהתמורות בעבלי-חיים. זאת אומרת שטכנולוגיה היא לא תמיד טובה או תמיד טובה או תמיד רעה בשבייל בעבלי-חיים, הכל תלוי בשימוש שבני-אדם עושים בה.

ראיינו שגם ביום שהם טובים יותר לתרנגולות, יכולם אפשר לבחור ולהשתמש בטכנולוגיה גם כדי לשפר את תנאייה.

פעילות להרחבת ולשימור המשך //

- משחקים שנייתן לשלב בשיעור - הילדים עומדים על כסאות או על דפם, המורה מוציאים כל פעם כסא או דף והילדים צריכים להציג פועלן על הנوتרים מבלי ליפול (נדרש שיתוף פעולה). אח"כ ניתן לדון כיצד harus בצפיפות ואיך הוא מרגשים אם היו כך לאורך זמן (משמעות זה יכול להיות מהנה אך לא כדריך).
- כתבת סיפור על ילד שמאיץ התרנגולות שהוא בכלוב, לחיות חופשיות בחצרו.
- עבודה יצירה - דף מחולק לשניים כאשר כותרת אחד היא "כלוב" וצד שני "חופש", הילדים יצירוו בשני החלקים בהתאם לאסוציאציה והתחווה שיוצרת אצלם תחושה שחיותם לא בקשר המונחים).
- סימולציה משפט של החוקאים מול התרנגולות, בה יוחלט ע"י התלמידים האם יש לאסור את כלובי הסוללה בארץ.
- כתבת מכתבם לחברים נגיד כליאת התרנגולות ובعد ביטול הכלובים בארץ (דרך אוניות ניתן לקבל כתובות ח"כ רלונטיים).
- צפיה בסרט האנימציה "מרד התרנגולים" (OLFENNI ARDEN) ודוין. יש לציין כי הסרט ממחיש היטב את צרכיהן של התרנגולות ורצונן בחופש, אך עדין מציג תמונה לא מציאותית ואידיאלית של לול.

הבנת הנקרא, הבעה ושפויות זרות

לתרגול הבנת הנarraטiva ניתן להשתמש במאמרים וכתבות מאתר אוניברסיטת ליברטט. לכיותה הנמווכות מומלץ לחקור את הטקסט ולפשט מיללים וניסוחים. סוגיות של זכויות בעלי-חיים אף יכולות לשמש כנושא לכתיבת חיבורים על-ידי התלמידים במסגרת שיעורי הבהא או אנגלית, למשל: "התעללות בחיות משק: מי אחראי - החקלאי, הממשלה או הצרכן?", טיעונים בעד ונגד צמחנות, מונולוג מאת חיית משק כלואה (אולי לאחר תחקיר עצמאי באינטרנט על הפניה בחיות ממין זה בתעשייה המזון), וכדומה...

לאחרונה אף החל משרד החינוך לעודד בתי-ספר למדם הבהה בעל-פה (ולא רק בכתב), בעיקר באמצעות תחרויות דיבייטס (ויקוחים) בתיכונים. נשאי זכויות בעלי-חיים מהווים נושאים מצוינים לוויוכו, בשל העניין והמעורבות שהם נוטים ליצור בקשר ילדים ונוער.

>>בתקהליטור המצורף ובקיים ניתן למצוא תיוקיה בשם "**הבנת הנקרה והבעה**", שבה מצויות דוגמאות למספר מאמריהם וכתבות מאתר אוניברסיטת (לאחר פישוט וקיצוריים קלים) בציירם שאלות היכלות לשמש כעבודת כתה או בית בהבנת הנקרה בנושא זכויות בעלי-חיים. במסמך לתמודי הבעה בעל-פה ניתן למצוא בתקהליטור הצעה לפ羅יקט בית-ספר ייחודי של ערךת "**משפט בעלי-החיים**", בו תובעות החיים את בני האדם.

מולדת, חברה ואזרחות

בנושאים רבים הנכללים בתוכנית הלימודים במולדת, חברה ואזרחות, ניתן לשלב תכנים של זכויות בעלי-חיים.

- > במסגרת ה"התמודדות עם בעיות וסוגיות שנגزو ממלוקות", ניתן לעסוק גם בקונפליקטים הקשורים להגנת הסביבה ובעלי-חיים (מהחלה ליבש את אגם החולה ועד המאבק נגד כלובי סוללה לתרנגולות).
- > במסגרת הלימוד על מעורבות אזרחית ניתן לעודד את התלמידים לגלות מעורבות ציבורית בנושא הגנת בעלי-חיים, להתנדב בעמותות העוסקות בכך או לעסוק בהחמת עצומות והסבירה בבית הספר והשכונה.
- > במסגרת הדין ב"זכויות וחובות" של תושבי המדינה ניתן לדון גם בזכויות בעלי-חיים, הנגוראות לצרכים שונים מלבד בני-אדם, או על ההבדל בין זכויות המותנות במילוי חובות (למשל, הזכות לקבל גמלה בגין מבתו לאומי), לבין כאלה שאינן מותנות בכך (כמו הזכות של חסרי ישע - ילדים או בעלי-חיים - להגנה מהתעללות).

> במסגרת לימודים על **החוק בישראל** ניתן לעסוק בהרבה בתחום **ער בעלי-חיקם** ובאכיפתו בתחוםים שונים, ובינם פגיעה ממוסד אסורה בחיות, שנחשבה עד לא מזמן לחוקית ("קרבות" אדם-תנין, הרג חתולים חופשים ופיטום אוזנים). ניתן אף לעסוק בהקשר רחב יותר בתחום החקיקה להגנת בעלי-חיקם כהגדמה לתットפותות חיקיקה בכלל.

> במוגרת **שיעור מולדת או חולדות עם ישראל** ניתן להציג את הלהט האידיאולוגי של אנשי העלייה השנייה גם באמצעות הצמחונות בה דגלו רבים מהם (ובראשם **יוסף טרומפלדור וא"ד גורדון**), או את התבססות ארגוני החברה האזרחיות בתקופת היישוב באמצעות סיפורה של תנועת הצמחונים והטבעונים שנושדה בראשית שנות ה-30, ואף שלחה נציג לכנסת (ישראל גורי) שכיהן בתפקידים בכירים ונשא נואומים בגין אכילתبشر.

> בבתיה הספר התיכוניים ניתן לבחור במקצועים הקשורים בהגנה על בעלי חיים, במסגרת מטלת הביצוע באזוריות. הנושאים הרלוונטיים הם רכיבים ומוגוונים: חוק צער בעלי חיים ויישומו, הפרדת רשותות (למשל דין במאבבו סמכויות חוק צער בעלי חיים נמצאים בידי משרד החקלאות, דבר הכרוך ב涅יגוד אינטרסים מבחינת ההגנה על בעלי-החיים), חקיקה עירונית, זכויות יסוד והרלוונטיות שליהם לבעלי-חיים, קומפיננסים להגנה על בעלי-חיים שנערכו בארץ, ועוד.

>>בתkilltor המצויר וב קישור ניתן למצוא תקיה בשם **"מולדת חברה ואזרחות"**, שבה מדריך מפורט בוג�ו לשילוב ענייני זכויות בעלי חיים בunosאים הנלדים במסגרת המקצוע, וכן מערך שיעור מפורט המתאים לשילוב בתוכנית הלימוד במקצוע: **"חוק צער בעלי חיים ואכיפתו"** עם מצגת מתאימה. בחוברת זו (עמ' 17) מופיע מערך שיעור ודף עבودה בנושא **"יצרים חכיות"**, המתקשר לנושאי חברה ואזרחות הנלדים במקצוע.

אַחֲרָיו

אם נהוגים בבית ספר שיעורי חברה וاكتואלי, ניתן להשתמש בהם כדי להעלות על סדר היום גם סוגיות חדשותות העוסקות בבעל-חיים וכיוויתיהם. כדאי להביא לכיתה כתבות עיתונות העוסקות בהיבטים שונים של פגעה בעלי-חיים – או במאמצים דוקא לתיחסם בצריכיהם. לצורך כך, מועיל להשתמש בשבועון האלקטרוני של אוניברסיטת ניינגרד לחינוך דרך דרך אוניברסיטאית (באנגלית) לאחר מכן לשלוחו לאנשי החינוך. מומלץ לשלוחו כפתקן או במייל.

כדי לא להסתפק בסיווג תלמידים להבין את הנאמר בכתבות, אלא גם לעורר דיונים סביב הסוגיות והדילמות העולות מהן: האם נראה להם מוצדק לאסור על דיג בכינור, כדי שהדגים לא ייכחדו ממנה לחלווטין? האם נראה להם שיש לאסור על הרעתה התרגנולות בתעשיית הביצים גם אם, כפי שמצוינת הכתבה, זה יזכיר את מחיר כל ביצה בכמה אגרות? מומלץ לשלב לימודי האקולוגיה גם פעילום אזוריים. כמו כן מחייב חיבור נושא למערכות או לSubsystemים בשם הקייב ובנוסף למאמר שלמה רביבה.

עצות כלליות לפי מקצועות לימוד

בחלק זה מובאים מקבצים קצרים של עצות והצעות כלליות לשילוב תכני זכויות בעלי-חיים במקצועות הלימוד השונים. חומר רב נוסף (מאמרי ו欽, ורחבה, דפי עבודה, ממצות, מעריכי שיעור בגרסה מורחבת ועוד) נמצא בתחלת המצורף לחוברת.

תנ"ר ומורשת ישראל

במסגרת ל'מודי תנ"ר ומורשת ישראל ניתן לעסוק **במצותה להגנת בעלי-חיים** (בתנ"ר ובתלמוד) ולעמד על העיקנון הכללי העומד מאחוריהן, באמצעות ניתוח בהתאם לתנאים הכלכליים והחברתיים שבהן נוצרו, ובעזרת פרשניהם השונים. כך למשל ניתן להסביר כי מטרת המצווה להאכיל את הבהמות לפני שנأكل בעצמנו, היא (בין היתר, לכל הפחות) להגן על הבהמות המונצחות בחקלאות האנושית מסביב הארץ. לאחר מכן, ניתן לדון בדרך בה ראוי לישם עקרונות אלה בתנאים הכלכליים והחברתיים של ימינו. כך למשל, במקרים מסוימים מטפלים ב"חיות משק", אך רובנו אוכלים ביצים מכולבי סוללה, שבירצון נהוג להרעיב את התרגולות כדי לחדש את מאיתנו כוים עדיין.

נכונות הגבוחות ניתן גם להעלות לדין שאלות ביקורתיות יותר, כגון: מדוע ניתן הציווי האלוהי לרדות בבעל-חיהם (בראשית א, כח)? מדוע מוצאים להרוג חיות - להקריב קורבנות - כדי לעובד את האל?

>> בתקליטור המצויר ובקישור ניתן למצוא את התקינה **"תנ"ר ומורשת ישראל"** ובها מגוון מאמרים וכתבות שמוסחין בנושא. בחוברת זו ניתן למצאו מערך שיעור מפורט המתאים לשילוב בתוכנית הלימוד בתנ"ר ובמורשת ישראל (עמ' 12) - עם מגatz-עוזר מתאימה ומפורטה בתקליטו.

ספרות

ונושאים הקשורים לזכויות בעלי-חיים נפוצים בספרות ילדים וספרות נוער ("גביעת וווערשיף" מאת ריצ'רד אדמס, "קריית הפרא" ו"פנינה הלבן" מאת ג'ק לונדון, "הקסם השחור" מאת אננה סואל, ועוד), ואינם נדירים גם בספרות מבוגרים מתורגמת הרלוונטי לבני נוער (כגון "חיקות החיים" מאת ג'ורג אורול).

ענין מיוחד בישראל העשיה לעורר יצירתיות של שני סופרים יהודים צמחיינים זוכי פרס נובל לספרות, שי' עגנון ויצחק שביס-זינגר ("העבד", "השוחט"), וכן ספרותם של מחברים יהודים מתקופות שונות, העוסקים ברגשות רבת בעולוי-חימם: **משלום עליכם** ("הנאבהים וההנעראים") ואחריהם, **מנדי מוכך ספרים** ("ספר הבהמות" ואחרים) ו**מרדכי זאב פיארברג** ("העלג", סיפור מומלץ במיוחד לכיתות ד'-ז').

הניתוח המקובל של יצירות ויוצרים אלה מתעלם לרוב מעיסוקן בזוכיות בעלי-חיים, או פוטר אותו בתור האנשה בלבד; لكن קשה למצוא על כך חומר עיוני בעברית (ספרה של רנה לי, "עגנון והצמחונות", הוא יוצא דופן במקרה זה). ניתן להיעזר בכתבאות מאתר אוניברסיטת מהטקלילטור המצויר על-מנת לבסס ניתוח הרואה בהיחס האדם ובבעלי-החיים נושא ממש של היצירה, ולא רק סמל לסוגיות אנושיות בלבד.

נניח גם לעסוק בשאלות כליליות בנוגע לייצוג בעלי-חיים בספרות, שלא מותך היצמדות לסיפור מסוים, כמו: כיצד ניתן לתאר במילוי את עולמן של חיות אם הוא עצמן לא מדברות? אילו אתגרים עומדים בפני סופר הכותב על חייה, שגופה וחושיה שונים לחלווטן מלהן?

ניתן להתעמק ביצוג ההוויה המזוהה לחיות שונות, כגון דיכוי החיים במשק ב"חוות החיים" של אורוול, או היחסים החברתיים והמשפחתיים בין תרגולים בסיפור "קוקוריקו" של שביס-זינגר. ניתן גם לעסוק בביורות על תיאורי חיים טרייאוטיפיים או האנשה תרורה בספרות - תוך התעלמות מהמורכבות ומהמצוות של החיים במציאות. למשל: הצגת משק-חי מכוקם נעים ומונג בספרות ילדיים, או הסוס המתפרק המשתווך לשורת ב"הקסם השחור" של אננה סואל.

>> בתקליטור המצורף ובקישור ניתן למצוא את התקינה **"ספרות"** ובה, בין היתר: רשימה מקיפה של ספרות מקורית ומתרגם לילדיים וכן העוסקת בבעלי-חיים, סיפורים ושירים על בעלי-חיים, והצעות לשאלות ודין על חלום (כגון "הועל"). וכן רכבות על ספרות וספרות יפה למינוריות וכן

המלצות למידע נוספת

תקליטור "חלוקת את העולם עם מומלץ"

- > מערבי שיורו ונספים (ומערבי שיורו מומלחים לאלה שבוחרת)
- > מצנות לילוי השיעורים שבחוברת, ושיעורים נספים
- > ארבע סרטיונים למדים לילדים
- > מידע נוסף על פגעה בעלי-חימם, פעילות וחיקיה למעטם, ועוד
- > רשימה מקיפה של ספרים מומלחים בנושא הגנת בעלי-חימם לפיקטוגרורות
- > דפי צביעה למדים בנושא הגנת בעלי-חימם לכיתות הנמוכות
- > "מדריך" (מפורט) למורה על שילוב תכנים לעידוד הגנה על בעלי-החיים בבית-הספר
- > הצעות לכתיבת עבודות בנושא זכויות בעלי-חימם
- > ועוד ...

אתרים מומלצים

- > **אתר "פעולה חייה":** אחר המאפשר הורדה והעלאה של מערבי שיורו, הפעולות ומשחקים בנושא זכויות בעלי-חימם. ניתן לחפש באתר מערכים על פי מגנון מאפיינים (כגון גלאים ונושאים) www.liveact.org
- > **אתר אוניותם:** בגין המידע המקיף ביותר בעברית בנושא זכויות בעלי-חימם, הכול מעל אלף כתבות, תחקיריהם ומאמרים (שבוסף מקורות והפניות למידע נוסף) www.animal.org.il

ספריו עיון מומלצים למידע נוספת (למורים)

- > **"שחרור בעלי החיים":** ספרו של הפילוסוף היהודי-אוסטרלי פיטר סינגר סוקר בסגנון קרייא ומרתך את קשת הנושאים הנוגעים ליחסים שבין בני-האדם לבני-חימם, החל בטיעונים פילוסופיים, דרך תיאורים מתועדים של חיים של בעלי-חימם בתעשייה המזון, ועד מסקנות מעשיות לגבי התנהגות האנושית (אור, עמ' 1998, 336 עמודים).
- > **"לأكل בעלי חיים":** מסע שעוזר הסופר היהודי-אמריקאי הונטן ספרן פoir במקורה להבון בעצם ה"בשר" התעשייתי שלנו צורכים, מנין הוא מגע אליו, ואילו השלכות יש ליזורו על בעלי-חימם, על הסביבה ועל בני-האדם (כנרת זמורה ביתן, 2010, 350 עמודים).

ספריו עיון מומלצים לילדים ונוער על עולמת המדעים של בעלי-חימם

- > **"כשפילים בוכים: חי הרגש של בעלי-חימם"** מאת לפרי מסון וסוזן מקארתי: דיון קרייא וקובץ בחיה הרגש של בעלי-חימם ממינים שונים, תוך הסתמכות בעיקר על צפיפות בהתנהגויות מורכבות של חיוט בר. (הוצאתה מחברות לספרות, 1996;anganlig: גבי פלגן; 267 עמודים).
- > **"מחוץ הים עד תרומותה הביא: בירב של מה בא בעלי-חימם אהובים"** מאת גפרי מסון: "ליקסיקון" של מאה מיני חיוט האוהבים על המחבר, בו שלוב של פרטים מדריכים על הביולוגיה והאקולוגיה של חיוט ממינים אלל, סיופורי היכרות אישית עם חיוט, והערות ביוקרתיות על יציאת החיות ופגעה בהן. ניתן לקיים שיעורים על בסיס קריאה ודיוון ברבות מ-100 סקרים בעלי-חימם בספר (כנרת, 2010;anganlig: בני מאיר; עריכה מדעית: אבי ארבל; 479 עמודים).

ספרים עלילתיים מומלצים לילדים ולנוער:

- > **"הקסם השחור"** מאת אנו סואל: סיור תלאותיו של סוס כנוע אנגלייה של המאה ה-19, העובר שורה של "בעליים" שמונצלים אותו באלימות לרביבה ולגרירות משאות עד שכמעט מבאים למותה. ספר חשוב היסטורי, שהביא לשיפור ביחס לסוטים (המקור מ-1877; פינת-החיי לפריקט ראוי מבחינה מוסרית וחינוכית - וחשוב לבסס בקרב התלמידים את ההכרה שלא מדובר בכל'יאת חיוט כדי לספק עניין בעברית; חזון ומורה בין, 1979;anganlig: דיאלה שליט; אירוח: לוטי קמפלוש; 209 עמודים; מנוקד).
- > **"פָּמֶן הַלְּבָן"** מאת יק לנדון: סיפורו של זאב שנולד בידי בני-אדם, נוצל למסחת מזהולות ולקברות, עד שחולץ וזכה בבית. כולל תיאורים מורכבים מנקודת- מבטו של פג'ן (המקור מ-1906, וקיים מספר מהדורות בעברית; המומלצת שבהם היא בהוצאה כינרת, 2005;anganlig: רשות הטבע והגנים), וכן להקים פינת-ח'י כמקלט לחיות שחולצו מתעשיות המזון. לאחר שבעל המדרגות בתעשיית הביצים נהוג להרוג אפרוחים ("פג'ונים") ואפרוחים זרים מין ה"טplitot", קל להקים פינת-ח'י שהוא מקלט להצלת מעת האפרוחים האלה, או להצלת תרגולות שתפקידן פחתה מתעשיות הביצים וועמדות בפני הרג. מקלט זה יהיה גם רקע להבנת הניצול התעשייתי של בעלי-חימם.

סרטים מומלצים לצפייה ישירה בראשת (למורים):

- > **"ארצנים" (Earthlings)**: סרט דוקומנטרי עטורי פרסים העוסק בסבלם של בעלי החיים בתעשיות המזון, האופנה, הבידור והמחקר. הסרט כולל תמונות קשות ואינו מתאים להקרנה בבית-הספר. ניתן למצוא בקהלות את הסרט לצפייה ישירה בראשת, ללא תשולם, בתרגום לעברית ב"פרויקט מחייבות אישית וחברתית לטיפוח הטביה הקורובה", במסגרתו ניתן למסחטת לאכליים מביות שנטשו, או חיות בר שאינן יכולות לשוב לטבע (באישורם בידורי או "חינוכי", אלא במקלט). פינות-ח'י כללה עשוות לאכליים מביות שנטשו, או חיות בר שאינן יכולות לשוב לטבע (באישורם רשות הטבע והגנים), וכן להקים פינת-ח'י כמקלט לחיות שחולצו מתעשיות המזון. לאחר שבעל המדרגות בתעשיית הביצים נהוג להרוג אפרוחים ("פג'ונים") ואפרוחים זרים מין ה"טplitot", קל להקים פינת-ח'י שהוא מקלט להצלת מעת האפרוחים האלה, או להצלת תרגולות שתפקידן פחתה מתעשיות הביצים וועמדות בפני הרג. מקלט זה יהיה גם רקע להבנת הניצול התעשייתי של בעלי-חימם.
- > **"זימן חייה"**: תכנית הטלוויזיה היחידה בעברית המוקדשת לזכויות בעלי-חימם, מציעה לצפייה בראשת מגוון סרטוניים משלל סוגים (תחקירים, אnimציה, חדשות, ועוד) www.animal-tv.org

סרטים אינטראקטיביים עלילתיים מומלצים להקרנה ודיוון בכיתה:

- > **"מוחאים אתنمو"**: 101 דקמות מהנות ומעשיות, המעוררות מחשבות בקיוריות על גידול דגים כ"קישוטים חיים" באקווריום (2003, אוולפני פיקסאר ודיסני).
- > **"מרד הטרנגולים"**: סרט אינטראקטיבי פלטילינה משעשע ומרחיב המציג את תעשיית הביצים וה"עוף" מנקודת המבט של התרנגולות (2000, אוולפני Aardman).

עצות כלליות לפי מקצועות לימוד (המשך)

מדעים וטכנולוגיה

ברוב נושאי תוכנית משרד החינוך למקצוע זה ניתן להעיר את הלמידה ולשלב הרחבות, דגשים, המחששות והפעולות הנוגעים לזכויות בעלי-חימם. למשל:

- > **במסגרת הנושא "מדע ותקשורות"**, ניתן ללמידה על תקשורת והעברת מידע בין בעלי-חימם. שפגיעתן פחתה (בדיקת רעלות של מוצרים לא שימוש בחיה, החלת כלווי סוללה בלול חצר).
- > **במסגרת הנושא "עולם מעשה ידי אדם"** ניתן לספר לתלמידים על תהליכי שהביאו להחלפת טכנולוגיות פונעניות בעלי-חימם בערכיהם, או שפגיעתן פחתה (בדיקת רעלות של מוצרים לא שימוש בחיה, החלת כלווי סוללה בלול חצר).
- > **במסגרת הנושא "האדם, התנהגות, בריאותו ואיכות חייו"**, ניתן לעסוק בשפעתה הרעה של בעלי-חימם המערבית על בריאות האדם (השמנה, התקפי לב, סכרת).
- > **במסגרת הנושא "עולם היצורים החיים"**, ניתן למדוד על ייכולותיהם של בעלי-חימם החולקים אליו את כדור-הארץ, ואחריותם כלפים.
- > **במסגרת הנושא "חומרים ואנרגיה"**, ניתן להרחב על היבטים עביתיים (מחינה מוסרית, סביבתית ובריאותית - ראו פירות באתר אוניברסיטת אונטario או בתקליטו) של הפקט "חומרם" בין הי (בשר, ביצים, לב, נזdot, פרווה, וכו') בשיטות תעשייתיות.
- > **גם את "העבודה המשכמת"** הנהוגה במקצוע, ניתן להזכיר לאחד הנושאים שלעיל.

פינות חי

תוכנית משרד החינוך לבתי-הספר היסודיים למקצוע זה אף כוללת הנחיה לקחים אחת מתווך רשותה של פיקוחם מטעם רשותה של פיקוחם בפינת-ח'י בבית-הספר. אחת מפעלויות אלה היא **"מעקב אחר גידול צוריהם** חיות בפינת-ח'י בבסביבה". כפי שנראה להן, מוטב לבחור פעילות אחרת מהרשימה:

- > **פינות-ח'י מול צפיפות מכבדת** – יש המניחים כי "פינות-ח'י" מהוות דרך טובה להכיר חיוט ולעורר בילדים תחושות חיבה ואחריות כלפים. גם אם יש בכך מידת אמת, רוב פינות-ח'י מעבירות מסר דומיננטי יותר: החזקת חיוט בשבי היא לגיטימית, וניצולן למטרות חינוך לגיטימי אף הוא. אם החיות נקנו בעבר פינת-ח'י, וחיות שמהו "מושכלות" בחיות אחרות – הילדים קולטים מסר הרסני וקיצוני: חיותן סחורה בת-תחליף. אם אמם נקנו עבורה פינת-ח'י, וחיות שמהו "מושכלות" בחיות אחרות – הילדים מודים מכך ציבורי, אין לך יכול להבטיח שהתנאים לא בעיה אחרת היא **הפגיעה הישירה בחיות**. גם אם נראה לך כי ניתן להעניק לחיות חיים מצזינים, אין לך יכול להבטיח שהתנאים לא ישתנו בעתיד. בנוסף לכך, חיות שלכלאות במקומות ציבורי, מהות **මוקד משיכת להתרפזויות סדייסטיות**.
- > **אם כבר קיימת בבית-הספר פינת-ח'י, כדי נסובן לנסוב לשפר את תנאי המחייה השוררים בה ולעורר תלמידים בטיפול בחיות. אולם אם כבר מותן פינת-ח'י כמקלט לחיות שחולצו מתעשיות המזון, שחרורן או אימוצן במקומות בטוח יותר.**
- > **אלטרנטיבית חינוכית עדיפה מהקמת מכלאה לחיות בפינת-ח'י** – או בחיות כלאות במתכונים תעשייתיים (כגון לול עופות), מתרע ליום והבנת התנהגויות שנמנעות מהן שם (עוד בנושא – בתקליטו).

פינות הצלחה

לעתים עושים פינת-ח'י להיות הפטרון הטוב ביותר לחיות שאין להן אפשרות לשוב לחיה חופש או לחיה במקום טוב יותר. רק אז הופכת פינת-ח'י לפריקט ראוי מבחינה מוסרית וחינוכית – וחשוב לבסס בקרב התלמידים את ההכרה שלא מדובר בכל'יאת חיוט כדי לספק עניין במקלט. פינות-ח'י יכולה לעשות לאכליים מביות שנטשו, או חיות בר שאינן יכולות לשוב לטבע (באישורם רשות הטבע והגנים), וכן להקים פינת-ח'י כמקלט לחיות שחולצו מתעשיות המזון. לאחר שבעל המדרגות בתעשיית הביצים נהוג להרוג אפרוחים ("פג'ונים") ואפרוחים זרים מין ה"טplitot", קל להקים פינת-ח'י שהוא מקלט להצלת מעת האפרוחים האלה, או להצלת תרגולות שתפקידן פחתה מתעשיות הביצים וועמדות בפני הרג. מקלט זה יהיה גם רקע להבנת הניצול התעשייתי של בעלי-חימם.

lol "חוופש", תיבות קינון, גן יijk

ניתן, כמובן, לבחור מתחום רשותה הפיננסית של משרד החינוך פעילות שאינה הקמת פינת-ח'י. אפשרות אחת היא, למשל, לבחור מצלמת רשות אישית וחברתית לטיופוח הטביה הקורובה", במסגרתו ניתן לתקן תיבות קינון לסייעם, לתנשומות או לירגומים (עם מצלמת רשות בתוכן), או לטפח גינט יijk תוך לימוד על חישוב אכילת מגוון פירות וירקות מדי יום. אפשרות אחרת היא **"הכרתת תעשייה בסביבה הקורובה"**, במסגרתה ניתן לבקר, למשל, בולול "חוופש", בו ניתן להתבונן בתנהגויות כמעט טבעיות של תרגולות (ובשיעור של לאחר מכן המאפשרת של תרגול האפשרות של תרגול הנטול התעשייתי של בעלי-חימם).

» **בתקליטור המצויר ובקישור ניתן למצוות מדריך מפורט בונגע לשילוב ענייני זכויות בעלי-חימם** בנסיבות השונות הנלמדים במסגרת **"מדעים וטכנולוגיה"**, וכן מספר מערבי שיורו מפורטים, המשתלבים בתוכנית הלימודים במקצוע. כמו כן, בחוברת זו ניתן למצוות מיירני שיורו ודפי עבודה נלוים, המתאיםים לשילוב בתוכנית הלימודים במדעים וטכנולוגיה: **"התרנגולות בימי השכבות ותשתיות הביצים המודרנית"** (גרסה מקוצרת הביצים המתאימה גם לבתי-ספר יסודיים, עמ' 24) ו**"חוופים ותחושים"** (כג'ל, עמ' 21) – עם המציגות המתאימות והישיעורים המורחבים בתקליטו.

Uitdijjk

בסיום

המשרד להגנת הסביבה

בעית האלימות מעסיקה את החברה בכלל ואת מערכת החינוך בפרט. התעללות בעבלי-ילדים היא אחד מביטויי האלימות השכיחים בקרב ילדים ונעור, ומונעת התופעה על-ידי מערכת החינוך היא מחויבת למציאות. החינוך ליחס הוותם בעבלי-ילדים חשוב כשלעצמו, אך משותה גם יעדים חינוכיים בסיסיים: מחקרים הראו שריםון האלימות וטיפוח הרגשות כלפי בעלי-ילדים מביאים לתוצאות דומות גם ביחס לבני אדם.

פעילות למען בעלי-חיים ונמנית עם הביטויים המובהקים ביותר של עשייה ומחשבה ערוכית, שכן מטרתה היא עזרה לחולות שאיןו יכול להסביר טובעה תחת טובעה. המאמץ למען בעלי-חיים כרוך בפיתוח רגשות ומחשבה עצמאית.

תכנית החינוך **"חלוקת העולם עם כולם"** שמה לה למטרה:

- > לפתח רגישות וכבוד כלפי בעלי-החיים
  - > למד על הדרכים בהם נפגעים בעלי-החיים
  - > לעודד אחריות ומעורבות לטובות בעלי-החיים
  - > לטפח מחויבות להגנת החלש ולמניעת אלימות

בערכת "לחלוק את העולם עם קולם" תמצאו:

- **חשיבות** המכילה מרכיבי שיעור, דפי עבודה, והצעות כליליות לשילוב תכני זכויות בעלי-חיהם במסגרת שיעורי העשרה במקצועות הלימוד השונים.
  - **תקיטור** המכיל מרכיבי שיעור מוחכבים לאלה שבוחרת ומערכות נספחים, מצגות לילוי השיעורים שבוחרת ושיעוריהם נספחים, סרטיונים ללמידה, מידע והפניות להרחבה, דפי צביעה למחדים לכיתות הנמוכות, ועוד ...

נשמע לזכה כל עצה והערה בוגרנו לערכת הלימוד, בהתבסס על ניסיוניכם. אנא מלאו את טופס המשוב המצורף לחוברת, ושלחו לנו במעטפת התגובהינו המצורפת.

שחתפו מורים נוספים בערכה ובתכנית! נשמח לשלוח ערכה לכל מורה או מדריך, ללא תשלום.

תודה ובהצלחה!